

OP BEZOEK BIJ GOUDEN PENSEEL-WINNAAR
HARRIËT VAN REEK

HET BOEKENBOEK VAN NOORDUIJN EN VANDEN BOSCH ••• WEGLOPERS IN
BOEKEN ••• ANKE DE VRIES TACHTIG JAAR ••• ISOL IN NEDERLAND •••
NIEUWE VERFILMING MEES KEES ••• INTERVIEW RINDERT KROMHOUT •••
DE NAZI EN DE KAPPER OP TONEEL ••• **HET ATELIER VAN HARRIËT VAN REEK**
••• NATIONALE MEDIATHEEK TROFEE ••• DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

13 januari t/m 12 februari Maand van de Spiritualiteit, maandvandespiritualiteit.nl ••• 19 t/m 22 januari Winternachten, Writers Unlimited, writersunlimited.nl ••• 25 januari Het Nationale Voorleesontbijt, nationalevoorleesdagen.nl ••• 25 januari t/m 4 februari De Nationale Voorleesdagen, nationalevoorleesdagen.nl ••• 25 januari Uitreiking VSB Poëzieprijs 2017, vsbpoezieprijs.nl ••• 26 januari t/m 1 februari Poëzieweek, thema: humor, poezieweek.com ••• 8 maart t/m 19 april Stemperiode Nederlandse Kinderjury, kinderjury.nl ••• 14 t/m 16 maart London Book Fair, londonbookfair.co.uk ••• 22 maart t/m 1 april Week van het Christelijke Boek, weekvanhetchristelijkeboek.nl ••• 23 t/m 26 maart Leipziger Buchmesse, leipziger-buchmesse.de ••• 25 maart t/m 2 april Boekenweek, thema: Verboden vruchten, boekenweek.nl ••• 31 maart t/m 7 april Media Ukkie Dagen, media-ukkies.nl ••• 3 t/m 6 april Bologna Children's Book Fair, bookfair.bolognafiere.it ••• 5 april Lezen Centraal, lezencentraal.nl ••• 6 april BMO-congres, bmo.nu ••• 6 april Kinder Media Awards, kindermidiaawards.nl ••• 8 april Uitreiking Woutertje Pieterse Prijs, woutertjepieterseprijs.nl ••• 30 april Afsluiting De Weddenschap, deweddenschap.nl

Voor uw agenda

LEZEN CENTRAAL

Op verhaal komen

Lezen Centraal 2017

5 april 2017

TivoliVredenburg Utrecht

Verhalen komen niet uit de lucht vallen. Een auteur componeert letters, woorden en zinnen die de lezer toegang geven tot het verhaal. En verhalen komen ook langs andere wegen tot ons. Via beeld, geluid, muziek of combinaties daarvan.

Lezen Centraal 2017 gaat op zoek naar de creatieve middelen die verhalenmakers inzetten om u als lezer, maar ook als luisteraar of kijker, ontroerd, ontzet, verheugd, verward of verrijkt achter te laten.

Wie zijn eigen verbeeldingskracht benut, leert die van een ander beter te begrijpen en waarden, wordt wel gezegd.

Tijdens Lezen Centraal 2017 belichten wij niet alleen het lezen zelf, maar ook het maakproces dat voorafgaat aan een verhaal. Literatuurwetenschapper en onderzoeksjournalist Emy Koopman presenteert onderzoek over de invloed van creatief schrijven op leesgedrag. Gerenommeerde verbeeldingskunstenaars komen vertellen over hun werk. Tijdens het middagprogramma krijgt u inzicht in recente ontwikkelingen op het gebied van leesbevordering en gaat u zelf creatief aan de slag. De dagvoorzitter is multitalent Ellen Deckwitz.

Het volledige programma staat medio januari op lezencentraal.nl

Benieuwd? Houd lezencentraal.nl in de gaten en volg ons via Twitter en Facebook.

Redactioneel

‘Momentje vrij, boek erbij’ is de slogan van een spiksplinternieuwe lees-campagne. Als u deze al kent, dan werkt

u waarschijnlijk in het voortgezet onderwijs of in een media-theek. Deze campagne, die eind november op de Dag van het Literatuuronderwijs is gelanceerd, wil realiseren dat jongeren altijd een boek naar keuze in hun tas hebben. Jongeren hebben volle dagen en lezen past daar steeds minder in, wordt verondersteld. ‘Momentje vrij, boek erbij’ roept jongeren op altijd een boek in hun schooltas te hebben, zodat ze erin kunnen duiken als er in een les tijd over is. Op veel middelbare scholen is dit een goed – én gewaardeerd – gebruik in de brugklas. Vanaf klas twee en zeker in de bovenbouw is het lezen van een boek als aangename en zinvolle tijdbesteding minder vanzelfsprekend en daar wil ‘Momentje vrij, boek erbij’ iets aan doen.

Algemeen wordt aangenomen dat de tijd voor lezen afneemt. Maar in feite is er nog volop tijd om te lezen, ook al nemen dagelijkse bezigheden, werk en media ons leven onmiskenbaar in beslag. Tegen vakantietijd geven vele volwassenen aan zich op de aanstaande leestijd te verheugen en dat de stapels boeken fysiek of digitaal al klaarliggen. Het is het Jaar van het Boek en Stichting Lezen heeft onderzocht wat het boek doet. Wat we stiekem al wisten, blijkt zo te zijn: lezen maakt slimmer, empathischer en toleranter, en lezen biedt bovendien – meer dan welke activiteit ook – rust en ontspanning. Maak daar de komende weken gebruik van. Neem er op vrije momenten een boek bij en geniet. Lees, lees voor en laat lezen!

Gerlien van Dalen,
Directeur Stichting Lezen

Legenda

	0–6 jaar		12–15 jaar
	6–12 jaar		15–18 jaar
			algemeen

De projecten die recentelijk mogelijk zijn gemaakt met inhoudelijke en/of financiële steun van Stichting Lezen, zijn met aangegeven.

INHOUD

- **4** Wat een mooie boeken allemaal!
Nieuw naslagwerk over de Nederlandse en Vlaamse jeugdliteratuur
- **7** Soms passen mensen niet
Lezen en verder lezen
- 8** ‘Ik weet nog steeds niet hoe dat voelt, oud zijn’
Anke de Vries tachtig jaar
- **10** Blickveld 0–6
- 12** ‘Eindelijk durven ze buiten de lijntjes te kleuren’
Interview met het Argentijnse dubbeltalent Isol
- **14** Blickveld 6–12
- 16** ‘Dreus mag niet in haar onderbroek’
Mees Kees langs de lijn
- **18** Prikkels
- **20** ‘Hierom ben ik schrijver geworden’
Rindert Kromhout schrijft over Thomas en Klaus Mann
- 22** Blickveld 12–15
- **24** Mag je hierom lachen?
De nazi en de kapper op toneel
- 26** Blickveld 15–18
- **28** De Boekenparade, waar boeken tot leven kwamen
2016 Jaar van het Boek
- 30** ‘Niet bidden maar boeken’
Frank van der Lende over lezen
- **32** ‘Goeie humor is altijd absurd’
Een kijkje in het atelier van Harriët van Reek
- **34** ‘Niemand wil hier de school uit’
Nationale Mediatheek Trofee
- **35** Een boek in het laatje, twee voor thuis
De Bibliotheek op school
- 36** Wat is ook weer het verschil tussen ironie en sarcasme
Anne Vegter analyseert een gedicht

 facebook.com/stichtinglezen

 [@stichtinglezen](https://twitter.com/stichtinglezen)

Lezen. Kwartaaltijdschrift voor leesbevordering en literatuureducatie is een uitgave van Stichting Lezen.

Professionals en studenten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie ontvangen Lezen gratis door zich aan te melden via lezen.nl

Redactieadres: Stichting Lezen, Nieuwe Prinsengracht 89, 1018 VR Amsterdam. T 020-6230566 | E-mail redactie: redactielezen@lezen.nl

Voor vragen over gratis toezending en adreswijzigingen: info@lezen.nl | Hoofdredacteur: Gerlien van Dalen | Eindredactie: Annemarie Terhell / Eva Gerrits

Redactie: Joukje Akveld, Daan Beeke, Eva Gerrits, Annemarie Terhell, Desirée van der Zander

Medewerkers aan dit nummer: Ton Koene, Marjon Kok, Jørgen Koopmanschap, Nina Schouten, Elsbeth Tijssen, Anne Vegter

Vormgeving: Ramona Dales, Lijn 1, Haarlem | Uitgever: Stichting Lezen

Druk: Zalsman BV | Coverbeeld: © Harriët van Reek

© december 2016 Stichting Lezen. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd door middel van enige methode of vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN 1570-9698. De inhoud van Lezen is auteursrechtelijk beschermd. Eventuele rechthebbenden die wij niet hebben kunnen achterhalen, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgever.

Uit: Kat, illustratie Sebastiaan van Doninck

Wat een mooie boeken allemaal!

INSPIRATIEGIDS – Dit najaar verscheen een nieuw naslagwerk over de Nederlandse en Vlaamse jeugdliteratuur. *Het boekenboek* is een rijk geïllustreerde bladergids waarin een ontstellende hoeveelheid titels, schrijvers en tekenaars wordt gepresenteerd. Wie erin begint, blijft lezen.

DOOR JOUKJE AKVELD

Er kwamen veel lezersreacties op *Allemaal willen we de hemel*, Els Beertens mozaïekroman voor jongeren over de Tweede Wereldoorlog. Eén was van de oude Jean. Zelf had hij in het verzet gezeten, maar vrienden hadden aan het oostfront gediend. Jean had gezien hoe er na de oorlog een strakke lijn werd getrokken tussen helden en verraders en begreep niet dat mensen zo hard konden oordelen over anderen. In het gelaagde, meerstemmige *Allemaal willen we de hemel*, waarin het zwart-wit-denken wordt doorbroken en juist de grijstinten worden getoond, had hij zich herkend, vertelde hij Beerten. Toen hij stierf stuurden nabestaanden de schrijfster een foto van zijn graf met daarop de titel van haar boek. Beerten: 'Ik kan nog steeds niet beschrijven wat dat met me doet. Ik denk: al die jaren van schrijven zijn de moeite waard geweest, al was het enkel vanwege Jean.'

Bovenstaande anekdote staat in *Het boekenboek* van Mirjam Noorduijn en Veerle Vanden Bosch. De reactie van de oude Jean illustreert mooi hoe boeken sporen kunnen trekken in een mensenleven, kinderboeken net zo goed als volwassenenliteratuur. 'Het is spijtig dat jeugdliteratuur in het gehele boekenaanbod nog altijd zo'n eilandje is,' zegt Noorduijn. 'De meeste volwassenen hebben onvoldoende besef van de kwaliteit die er is. Boeken die in de eerste plaats voor kinderen zijn bedoeld, maar waarvan zichzelf ook kunnen genieten. Een goed kinderboek wordt immers met dezelfde middelen geschreven als een roman voor volwassenen.'

Podium voor het kinderboek

Het idee voor een boek over Nederlandse en Vlaamse jeugdliteratuur kwam van Bart Moeyaert. Moeyaert, schrijver van fictie en poëzie voor kinderen en volwassenen, was in 2014 door het Nederlands Letterenfonds en het Vlaams Fonds voor de Letteren aangesteld als artistiek intendant van de gastlandpresentatie van beide landen op de

Uit: *Tijs en de eenhoorn*, illustratie Harrie Geelen

Frankfurter Buchmesse, die dit jaar in oktober plaatsvond. ‘Bart wilde een podium voor het Nederlandstalige kinderboek,’ zegt Noorduijn. ‘Geen populairwetenschappelijke literatuurgeschiedenis zoals *De hele Bibelebontse berg* of *Een land van waan en wijs*, maar een koffietafelboek met veel illustraties dat in de breedte zou tonen wat voor bijzonder er allemaal is, het liefst met lijntjes naar de volwassenenliteratuur en naar wat er op internationaal gebied gebeurt.’

Wie het boek moesten gaan schrijven wist hij ook: Mirjam Noorduijn, recensent jeugdliteratuur voor onder meer *NRC Handelsblad*, en Veerle Vanden Bosch, chef letteren van *De Standaard*. Een journalist uit Nederland en een uit Vlaanderen die samen het veld dekten.

‘Veerle en ik kenden elkaar niet,’ zegt Noorduijn. ‘Maar als je de jeugdliteratuur zo’n warm hart toedraagt als wij, dan weet je van tevoren dat de samenwerking aan zo’n project wel moet lukken.’

À la Steinz

Voor de opzet lieten ze zich inspireren door de ‘boekwebben’ van Pieter Steinz. Heldere schema’s rond titels en thema’s met suggesties om verder te lezen en lijntjes naar inspiratiebronnen. ‘Een netwerk van 1001 boeken uit binnen- en buitenland, voor jong en volwassen, waarin vijftig grensverleggende Nederlandstalige kinder- en jeugdboeken en hun schrijvers, vijftig illustratoren en vijftig thema’s centraal staan,’ schrijven de auteurs in hun voorwoord. Steinz zelf staat ook in het boek: bij *Het sleutelkruid* wordt als feitje vermeld dat het boek van Paul Biegel zijn favoriete kinderboek was.

‘Aanvankelijk wilden we honderd titels centraal stellen, maar dan zou het boek te dik en te duur worden,’ zegt Noorduijn. ‘Het zijn er vijftig geworden, want we wilden ook onze “grabbeltonnen” kwijt, themahoofdstukken rond series, boekverfilmingen, beroemde duo’s, zoekboeken. Voor de selectie van de kerntitels hebben we gekeken naar beschikbaarheid, maar ook naar populariteit in het buitenland. De Frankfurter Buchmesse was immers de eerste aanleiding voor het boek; het idee is dat het buitenlandse uitgevers nieuwsgierig maakt naar titels die nog niet in vertaling zijn verschenen. Daarom is er gelijktijdig een Engelse vertaling van Laura Watkinson verschenen. Van de beide fondsen kregen Veerle en ik lijsten met vertaalde titels sinds 1954. Dat is het jaar waarin de eerste Kinderboekenweek plaatsvond, het vertrekpunt van ons boek. Op basis daarvan hebben we allebei een top 50 samengesteld. Onze lijstjes

Dolfje Weerwolfje door Hugo van Look

Uit: *Spaghetti* van Menetti, illustratie Carl Hollander

Ode aan Sylvia Weve

Ze is te gek voor woorden,
dus ze tekent.

Met verve en met krijtjes
en uitstekend.

Ze schildert wild, verstild,
grotesk en fijntjes.

Ze krast, ze kwast,
maar nooit binnen de lijntjes.

Ze heeft geen stijl,
ze heeft er minstens zeven.

Toch zegt ze heel gewoon
te zijn gebleven.

Dat is ze niet.

Ik vind haar heel bijzonder.

Ze is voor mij

het achtste wereldwonder.

Bette Westera

Joke van Leeuwen: 'Een lerares mailde me. Ze vond *Toen mijn vader een struik werd* een mooi boek, maar moest je met kinderen over oorlog praten? Toch las ze het voor. Ze was zo getroffen door het gesprek dat er toen in de klas ontstond en door wat de kinderen wisten, waar ze mee bezig waren, dat ze me mailde om zich te excuseren voor haar vooroordeel als volwassene.'

Dertien jaar lang leefde Aram Hassan in Nederlandse asielzoekerscentra voordat hij en zijn Irakese ouders en broertje een verblijfsvergunning kregen. In die tijd las hij als elfjarig jongetje Hans Hagens *Verkocht*. Het verhaal over de Pakistaanse Yaqub die door zijn broodarme ouders als kindslaaf wordt verkocht aan een sjeik in Dubai waar hij als kamelenjockey moet werken, greep Aram aan. Hij herkende het gevoel van gevangenschap, van opgesloten te zitten. Tegelijkertijd bracht het boek hem troost: mishandeld werd hij in elk geval niet. Aram heeft *Verkocht* eindeloos herlezen.

bleken voor 95 procent overeen te komen. Verschillen zaten in kleine dingen. Ik had van Annie M.G. Schmidt bijvoorbeeld *Pluk van de Petteflet* gekozen, Veerle Minoes. Ze had een overtuigend verhaal over de grote rol die poezen in Schmidts werk spelen en bovendien is het boek in 29 landen vertaald. Het werd dus *Minoes*.'

Lofzangers

Aan het boek ging veel research vooraf, zegt Noorduijn, en ook de schrijvers en tekenaars zelf werden benaderd voor een bijdrage. Alle vijftig kernauteurs vertellen over hun kunstenaarschap en inspiratiebronnen. Daarnaast zijn er opvallende feitjes over leven en werk en werd voor elke schrijver een 'lofzanger' gezocht. Noorduijn: 'Die lofzangers bedachten wij zelf. Dat ging vrij intuïtief. Ik zat tijdens het schrijven van het boek in de jury van de Woutertje Pieterse Prijs waarvan Wim Brands voorzitter was. Daardoor wist ik dat hij hield van de boeken van Guus Kuijer. Brands werd dus zijn lofzanger. En zo herinnerde Veerle zich dat ze Adriaan van Dis bij *De Wereld Draait Door* ooit enthousiast had horen vertellen over Joke van Leeuwen. Dus belde ze Van Dis. We hebben bewust buiten de jeugdliteratuur gezocht; auteurs voor volwassenen, mensen uit de film- en theaterwereld. Maar soms bleek een directe collega de beste keuze. Bette Westera en Sylvia Weve werken al jaren intensief samen, die schreven een lofzang op elkaar, Bette in de vorm van een geweldig gedicht.'

Mede dankzij die lofzangen werd *Het boekenboek* een enthousiasmerend, aanstekelijk boek dat al het moois in de jeugdliteratuur viert. 'Een boek zonder maar' zoals Kinderboekenambassadeur Jan Paul Schutten op Facebook constateerde.

Geen doelgroepen

Het schrijven met de strakke deadline vanwege Frankfurt was een enorme klus, zegt Noorduijn. Maar boven alles was het boek een logistieke puzzel om zoveel en zo divers mogelijk titels aan te dragen. 'Els Beerten noemde *De donkere kamer van Damocles* als inspiratie. Bij verder lezen wilden we dus een ander oorlogsboek uit de volwassenenliteratuur. Dat werd *De aanslag*, zo waren zowel Hermans als Mulisch vertegenwoordigd. Bij Els Pelgrom stuitte ik op de deels autobiografische verhalenbundel *Korte geschiedenis van het bedrog* van Herman Koch. Koch is Pelgroms halfbroer, dus dat boek kwam erin.'

Over twee zaken waren Vanden Bosch en Noorduijn het direct eens: om de grens tussen Nederland en Vlaanderen niet verder te benadrukken wordt in de biografieën van de schrijvers en tekenaars wel hun geboorteplaats, maar niet het land van herkomst genoemd – tenzij dat niet Nederland of België is, zoals bij Marit Törnqvist bijvoorbeeld. En bij geen enkel boek wordt de doelgroep vermeld. 'Zet je 10+ bij een boek van Gideon Samson, dan denkt een volwassen lezer dat het niet geschikt is voor zijn neefje van acht. Terwijl er altijd kinderen zijn die boven hun leeftijd lezen, zoals er ook zevenjarigen zijn die nog graag een prentenboek pakken. *Het boekenboek* is voor volwassen lezers. Het is een inspiratiegids voor ouders en grootouders, voor docenten en eigenlijk alle volwassenen met belangstelling voor jeugdliteratuur. *Birk* van Jaap Robben is uitgegeven als literaire roman. Maar het had net zo goed *young adult* kunnen zijn; niet voor niets kreeg het van jongeren de Dioraphte Literatuur Publieksprijs. Robben denkt en schrijft grensoverschrijdend. Dat wil *Het boekenboek* ook zijn. Met onze selectie zeggen we: kijk wat een mooie boeken allemaal! We hopen de lezer op nieuwe ideeën te brengen. Die mag vervolgens zelf bedenken wie al dat moois het beste kan lezen.' Het is immers zoals Martha Heesen zegt: 'Een boek kan ook gewoon zijn zoals het is. Voor een bepaald soort kinderen en volwassenen. Niet voor iedereen.' ●●●

Het boekenboek, Mirjam Noorduijn en Veerle Vanden Bosch. Leopold, € 34,99
De kaderteksten zijn overgenomen uit het boek.

Soms passen mensen niet

Holly is veertien en lift in haar eentje naar Ierland, het land van haar moeder. Tijdens de overtocht breekt er iets, en kom je eindelijk te weten wat er in Holly's leven is gebeurd. *De weg* van Siobhan Dowd (Van Goor, anti-quarisch) is een aangrijpend verhaal over een riskante reis.

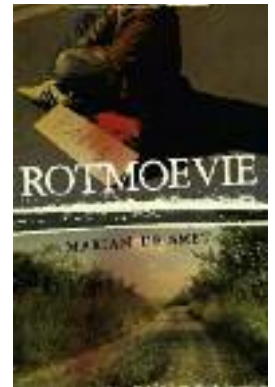
WEGLOPERS – Generaties zijn groot geworden met *Alleen op de wereld* van Hector Malot, over de arme Remi die de wereld introk, op zoek naar zijn ouders. Ook nu verschijnen er boeken over jonge verschoppelingen die een koud nest ontvluchten, het avontuur tegemoet.

DOOR EVA GERRITS

Als je ouders een tehuis runnen voor jonge verschoppelingen, kinderen die verder niemand wil, dan zijn jouw ouders toch de beste van de wereld? De veertienjarige Anna in *Weg*, het nieuwe boek van Jowi Schmitz, vindt van niet. Anna woont met haar ouders, broers en een trits pleegkinderen in Huize Landvoorzand. Niemand wordt er mishandeld, er wordt niet geschreeuwd; het is er een en al redelijkheid, rust en routine. De ijeren regelmaat, de groeps gesprekken als iemand een van de vele, vele regels breekt, Anna's immer neutrale ouders en vooral: het soms dagenlang negeren van een ongehoorzaam kind, vliegen Anna naar de keel. Wanneer zĳen haar ouders haar nou eens en maakt die grijze onverstoorbaarheid plaats voor warmte en betrokkenheid?

Robin, de stoerste van de pleegkinderen, ziet Anna wel. Hij vindt het Huize Landvoorzand-regime al net zo verstikkend, vrijheid is zijn hoogste goed. Dan gebeurt er iets verschrikkelijks en Anna kan niet anders – ze pakt de jas van Robin, leent zijn naam en lift, gewapend met haar nieuwe identiteit, naar Spanje. Daar raakt ze verzeild in een leven naast de maatschappij, en transformeert van wegloper tot een eigenwijze uitbijter die niet alleen weet hoe ze verder moet, maar ook waar ze vandaan komt. Zes jaar lang schreef en schaaft Schmitz aan dit zorgvuldig vertelde, ontroerende verhaal dat is gebaseerd op haar eigen leven: 'Soms passen mensen, familieleden nu eenmaal niet. Bij dat inzicht heb ik het heel lang gelaten. Tot aan dit boek. Want terwijl ik zocht en schreef is er langzaam een inzicht bijgekomen. Als je begrijpt hoe het ging, daar aan die andere kant, en je houdt van die mensen, dan volgt daarna: het vergeven. Een kiem van dat gevoel wilde ik in dit boek kwijt.' ●●●

Weg, Jowi Schmitz. Hoogland & Van Klaveren, € 14,95 (15+)

Weglopers Eppo en Tabby in *Rotmoevie* van Marian de Smet (Moon) koersen samen af op Zuid-Frankrijk. Onderweg naderen deze compleet verschillende karakters elkaar steeds meer. Gaandeweg blijkt wat er in hun leven is gebeurd, en waarom weglopen de enige oplossing lijkt.

In *Exit* van Michiel Stroink (Meulenhoff) heeft Abel ruzie met zijn vriendin, gooit zijn mobieltje in de gracht en koopt een treinkaartje naar Duitsland. Voortaan is hij Daniël, schrijver van een succesvolle roman. Hoe harder hij probeert te verdwalen, hoe dichter hij bij zichzelf komt.

Op eigen houtje reist de twaalfjarige Heidi in *Ben zo terug* van Sarah Weeks (Lemniscaat, anti-quarisch) in drieënhalve dag met de bus door Amerika, op zoek naar het verleden van haar verstandelijk gehandicapte moeder. Haar zoektocht haalt meer overhoop dan ze ooit had kunnen voorzien.

FOTO LAURENT FELIX-FAURE

‘Ik weet nog steeds niet hoe dat voelt, oud zijn’

JUBILEUM – Ze wordt tachtig. Zelf vindt Anke de Vries dat ook een beetje vreemd. Dit jaar kwamen er twee nieuwe boeken en herzag ze de jeugdromans waarmee ze zich in de jaren zeventig onsterfelijk maakte. Een gesprek met de grande dame die generaties jonge mensen aan het lezen hield, in haar woonplaats Sospierre in Zuid Frankrijk.

DOOR MARJON KOK

Na zestien jaar verscheen er dit jaar eindelijk weer een jeugdroman van uw hand, Littekens. Waarom moest het zo lang duren?

‘Ik heb niet stil gezeten hoor! Tussendoor heb ik voor Zwijsen schoolboekjes geschreven. Leuk en een goede oefening. Zo kom je tot de ontdekking dat je niet veel woorden nodig hebt om iets te vertellen.

Voor *Zaagsel in mijn hoofd* heeft mijn moeder model gestaan. Zij werd dement en zei altijd: “Het is net alsof er zaagsel in mijn hoofd zit.” Een heel vertederend boekje. Misschien kan het, nu ik tachtig word, opnieuw worden uitgegeven. Dat zou een cadeautje zijn.’

Ook Littekens, uw jongste jeugdroman, is op de werkelijkheid gebaseerd. Waarom wilde u het schrijven?

‘Laurent en ik hebben drie kinderen. Alle drie hebben ze kanker gehad. Onze zoon woont in Australië, een dochter destijds in New York en een dochter in Nederland. We hadden – zo noemden we het – onze kankeroute. Van Australië naar New York, naar Nederland. Was de een klaar, begon de ander. Alsof er geen eind aan kwam. Onze zoon heeft meegemaakt wat Paul, de hoofdpersoon in *Littekens*, achter de rug heeft. Hij had een tumor in zijn been. Het genas. Later kwam het terug in zijn andere been. Ik heb hem gecombineerd met onze kleinzoon Mark. Hij is een veelbelovend tennisser. Samen vormden ze de inspiratie voor Paul in *Littekens*.’

Móesten hun ervaringen leiden tot een boek?

‘Als je midden in de ellende zit, kun je er niet over schrijven. De emoties moeten er vanaf. Bovendien wilde ik niet de narigheid van de chemokuren en transplantaties beschrijven. Voor het boek wilde ik dat het achter de rug was. Hoe leef je verder als je oog in oog met de dood hebt gestaan? Dan pas wordt het interessant.’

Het prentenboek *Antonia*, dat in oktober verscheen, maakte u samen met Piet Grobler. Hoe kwam de samenwerking tot stand?

‘Het plan was eigenlijk om het samen met Sylvain te maken, een vriend en kunstenaar hier uit de buurt. Hij maakte sculpturen van vogels en vissen, maar hij is gestorven. Zo’n leuke man. Hij woonde achter de heuvel. Ik had het verhaal over Antonia toen ik zijn vogel zag.

Lemniscaat heeft mij aan Piet Grobler gekoppeld. Hij was hier ooit, samen met andere schrijvers en illustratoren van Lemniscaat. Piet heeft een dramatische tijd achter de rug. Hij raakte zijn vrouw en tienjarige dochter vier jaar geleden kwijt bij een auto-ongeluk. Zó knap dat hij nu weer zulke prachtige vrolijke vogels kan schilderen...’

Wat heeft u met uw vroegere boeken?

‘Omdat ik ze wilde herschrijven, heb ik ze onlangs herlezen. *Belledonne kamer 16*, *Kladwerk*, *Blauwe plekken* en *Mories Besjoer*. Ik kon nog precies voelen bij welke stukken ik warm werd toen ik schreef. Bij *Belledonne kamer 16* had ik dat bij het stuk waar het meisje vertelt dat ze geen contact kon krijgen met haar moeder. Ze had het gevoel dat haar moeder haar niet zag, niet van haar hield. De verdrietige momenten zijn heel intens. Ook al ben ik zelf een heel vrolijk type hoor!’

Waarom hebt u ze herschreven?

‘Ik word er nog steeds op aangevallen dat mijn boeken wat ouderwets zijn. En dat is natuurlijk ook zo! Ik ben oud en woon al heel lang in Frankrijk. Ik ben getrouwd met een halve Fransman. Dus mijn Nederlands wordt ook wat brokkelig. Moderne uitdrukkingen ken ik niet. Ik moet het doen met de taal die ik voor handen heb. *Soit*. Ik houd ook helemaal niet van modetaal. Dat verouderd ook.’

Heeft u veel veranderd?

‘Aan de verhalen helemaal niets. Ik houd van verhalen waarin iets gebeurt, waarin een ontwikkeling plaatsvindt en waarin personages tot leven komen. Het verhaal moet mij te pakken krijgen.’

Helemaal niets veranderd dus?

‘Nou ja... Eén dingetje. In *Het geheim van Mories Besjoer* rookte Mories. Al onze kinderen hebben gerookt. Ikzelf ook een beetje maar we zijn er allemaal mee opgehouden. Mories Besjoer draait in het boek een shaggy, telkens wanneer hij een verhaal gaat vertellen. In de nieuwe versie steekt hij ’m niet meer op. Ik vond dat ik hem niet meer kon laten roken.’

U wordt tachtig!

‘Maar ik weet nog steeds niet hoe dat voelt, oud zijn. Ik leef met precies hetzelfde plezier als vroeger.’

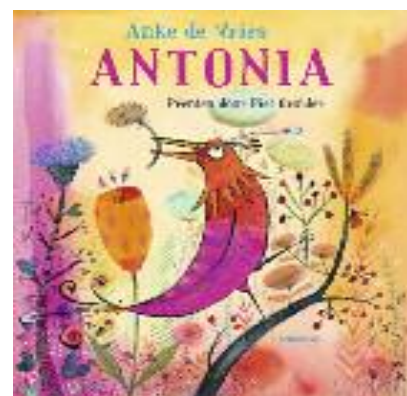
Komt er ooit nog een boek?

‘Voorlopig even niet. Want weet je, ik móét elk boek afmaken. Als ik eenmaal begin, zit ik er een hele tijd aan vast. Ik ben nu zo oud dat ik misschien maar eens van het echte leven moet genieten. Laat me nu maar vrij zijn. Onbenullig genieten van de dingen om mij heen.’ ●●●

Littekens speelt in Frankrijk. Paul is vanuit Nederland komen fietsen om een tijdje bij zijn tante te logeren. Hij heeft een moeilijke tijd achter de rug. Hij heeft zijn weg naar de top in de tenniswereld vaarwel moeten zeggen vanwege een tumor in zijn been. Hij is genezen, een litteken is de zichtbare getuigenis. Al op de eerste bladzijde komt Paul Clara tegen, een stug en teruggetrokken meisje. Ook met haar is er iets aan de hand. Haar litteken zit verstopt, in haar ziel. Stukje bij beetje wordt duidelijk met welke gruwelijke gebeurtenis Clara worstelt.

Littekens, Anke de Vries. Lemniscaat, € 14,95 (12+)

Antonia is de Bianca Castafiore van het bos. Als ze in alle vroegte alle dieren wakker zingt, komen ze weliswaar hun nest uit, maar zouden ze ook haar keel het liefst omdraaien. Op een dag is Antonia hun gemopper zat. Ze gaat weg. Pas dan merken de vogels in het bos hoe fijn het was om Antonia in de buurt te hebben.

Antonia, Anke de Vries & Piet Grobler (ill.). Lemniscaat, € 13,95 (4+)

Leespluimen

De Leespluimen van september en oktober gingen naar een vrolijk kartonboek over verlangen naar taart en een troostrijk kleinood over rouw.

Susanne Strasser tekende en schreef een stapelverhaal, helder en humoristisch in beeld gebracht. De jury schreef: 'Mmm... een taart!' is niet alleen een stapelverhaal maar heeft ook de vorm gekregen van de gestapelde dieren die reiken naar de taart hoog in het raam. Hoog en smal. Dit overtuigende formaat maakt het boek nog spannender en nodigt uit om samen met peuters te bekijken.'

Met de Leespluim van oktober is de eerste prijs voor *Siens hemel* binnen en daar zal het vast niet bij blijven. Bibi Dumon Tak schreef een wondermooi, dapper verhaal over het overlijden van hond Sien, Annemarie van Haeringen bedacht een geheel nieuwe beeldtaal om uitdrukking te geven aan het verdriet. 'Een prachtig verhaal waarin de kale feiten ingehaald worden door de verbeelding. (...) Naarmate het verdriet meer vorm krijgt, krijgt ook Sien meer vorm en kleur om aan het eind springend en blaffend als levende herinnering verder te leven.' [JA]

Mmm... een taart!, Susanne Strasser. Hoogland & Van Klaveren, € 11,50 (3+)

Siens hemel, Bibi Dumon Tak & Annemarie van Haeringen (ill.). Querido, € 12,50 (4+)

De kleine sneeuwman in China

Het begon als een prentenboek over een sneeuwman die zo graag even uit zijn glazen bol wil stappen om naar het mooie danseresje aan de andere kant van kamer te gaan. Alleen, wat als hij smelt? Nu vormt Harmen van Straaten boek de basis van een bijzonder internationaal project. Het Chinese Zhong bei Yuan Theater en de Nederlandse Stichting Twee-ater sloegen de handen ineen en produceerden een muziektheatervoorstelling die zowel in Nederland als China te zien zal zijn. Onder regie van Dick Hauser is *De Kleine Sneeuwman* een productie waaraan theatermakers, ontwerpers en musici uit beide landen meewerken. Zo wordt de kleine sneeuwman gespeeld door Rogier van Erkel, het danseresje door de Chinese Zhao Xiaoli en bespeelt een ensemble van zeven musici zowel Chinese als Westerse instrumenten. De première vindt plaats op 13 december in Xian. Daarna is de voorstelling in Nederland te zien. Voor het seizoen 2017/18 is een tournee in de maak langs een groot aantal Chinese steden en zal er een nieuwe reeks voorstellingen in Nederland worden gespeeld. [JA]

De kleine sneeuwman, Harmen van Straaten. Leopold, € 12,99 (4+)

De Nationale Voorleesdagen

Ieder jaar staan eind januari, tien dagen lang, de tien meest geschikte prentenboeken uit het voorafgaande jaar centraal. Het lespakket met lesideeën, knutselopdrachten en spelletjes maakt De Nationale Voorleesdagen tot een echt leesfeest. Veel scholen, kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en bibliotheken beginnen De Voorleesdagen met het Voorleesontbijt, waarbij een lokale bekendheid, een brandweerman, politie-agent of ouder wordt uitgenodigd om voor te komen lezen. Het Prentenboek van 2017 is *De kleine walvis* (Luitingh-Sijthoff, 3+), geschreven en geïllustreerd door Benji Davies en vertaald door Edward van de Vendel. Het gaat over Boy, die met zijn vader en zes katten in een klein vissershuisje woont en na een stormachtige nacht een jonge walvis op het strand vindt met wie hij vriendschap sluit. Het Prentenboek van het Jaar verschijnt ook in een mini-editie en is voor € 4,95 te koop bij de boekwinkel. De bijbehorende app is gratis. Naast dit boek werden negen andere prentenboeken gekozen die samen de Prentenboek TopTien van De Nationale Voorleesdagen 2017 vormen. De complete lijst is te vinden op de website. [A7]

denationalevoorleesdagen.nl

Coppelia is terug

Het was Sieb Posthuma's (1960-2014) triomf in het theater: zijn kostuums en decors voor *Coppelia* van Het Nationale Ballet in 2008. 'De vormgeving is een mijlpaal in de balletgeschiedenis,' schreef *NRC Handelsblad*. Posthuma liet zich inspireren door de films van Tim Burton, maar ook door de theaterontwerpen van David Hockney, de mode uit de jaren zestig en actrice Audrey Tautou in *Amélie*. Met zwarte contourlijnen die in het hele toneelbeeld zichtbaar waren, creëerde hij een levensgroot pop-upboek waar de dansers in- en uitstapten. Tegelijk met de voorstelling verscheen het gelijknamige prentenboek, geschreven door librettiste Janine Brogt. Het verhaal is gebaseerd op het duister-romantische sprookje *Der Sandmann* van E.T.A. Hoffmann en beschrijft de pogingen van poppendokter Coppélius een pop te maken die werkelijk leeft. In december brengt Het Nationale Ballet een reprise van de sprankelende familievoorstelling. Van het prentenboek verschijnt een nieuwe druk. [JA]

Coppelia, Janine Brogt & Sieb Posthuma (ill.). Querido, € 15,99 (4+)

Coppelia, Het Nationale Ballet. Te zien t/m 01-01-2017. operaballet.nl

FOTO: ANGELA STERLING

Givenchy, Hepburn & Hopman

'Doe maar mode,' zei Philip Hopman toen de toelatingscommissie op de Rietveld Academie aandrong om een richting te kiezen. Tot de naaimachine op tafel kwam – toen vroeg hij zich af waar hij in vredesnaam aan begonnen was en stapte over naar illustratie. Met honderden boeken, waaronder de succesvolle *Boer Boris*-serie, is Hopman inmiddels een van Nederlands meest gevraagde tekenaars. Toch was zijn liefde voor mode geen gril. In het nieuwe deel van de kunstprentenboekenreeks van uitgeverij Leopold en het Gemeentemuseum, gewijd aan de legendarische couturier Hubert de Givenchy, kreeg hij de kans uit te pakken met zijn liefde voor klassieke kostuums en elegante jurkjes. *Hubert de Givenchy – met liefs voor Audrey* zoomt in op Givenchy's relatie met actrice Audrey voor wie hij alle filmkostuums ontwierp, waaronder de iconische zwarte jurk in *Breakfast at Tiffany's*. Internationaal is het boek een succes: nog voor verschijning in Nederland werd het verkocht aan vier landen. [JA]

Hubert de Givenchy – met liefs voor Audrey, Philip Hopman. Leopold, € 14,99 (4+)

Hubert de Givenchy – To Audrey with Love is t/m 27-03-2017 te zien in het Gemeentemuseum.

Nieuw tekentalent

De lekker lange agent van Zilveren Griffelwinnaar Tjibbe Veldkamp is een echt Veldkamp-prentenboek: filmisch geschreven en met een fijne dosis slapstick, net als zijn *Agent en Boef*-reeks. Nieuw zijn de grafische illustraties van de Zweedse tekenaar Gustav Dejert, die de zwarte beertjes-omslagen van Dick Bruna in herinnering roepen. 'Ik bekijk graag sites van internationale agentschappen die het werk van illustratoren aanbieden,' zegt Veldkamp. 'Je kunt er zoeken op tekenaar, genre, stijl. Ergens kwam ik een plaatje tegen van Gustav Dejert. Ik vond het geweldig en dacht: zou ik een boek kunnen maken met deze meneer? In *De lekker lange agent* draait het om basale vormen. Drie kinderen die op elkaar gestapeld één lange agent vormen, waarna die lange agent weer uiteenvalt. Dejerts stijl paste daar heel goed bij. Ik heb het verhaal voorgelegd aan uitgeverij Gottmer en liet ze Dejerts werk zien. Ze waren meteen om en hebben hem in Zweden benaderd. Het bleek dat hij vooral reclame tekende en nog nooit een prentenboek had gemaakt. Maar hij wilde het graag doen.' [JA]

De lekker lange agent, Tjibbe Veldkamp & Gustav Dejert (ill.). Gottmer, € 13,95 (4+)

‘Eindelijk durven ze buiten de

ISOL IN NEDERLAND – Lichtvoetig, expressief en ongerijmd – zo zou je het werk van Isol kunnen omschrijven. In 2013 verraste het Argentijnse dubbel-talent met het winnen van de Astrid Lindgren Memorial Award; dit najaar bezocht ze Amsterdam ter gelegenheid van de verschijning van *De kleine*, haar vierde in het Nederlands vertaalde boek, waarin ze de absurditeit van het leven van alledag onderzoekt.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

‘Het begon met een scène uit het leven van mijn eigen kindje. Anton werd wakker, een week of zes oud, en staarde ineens vol verbazing naar zijn eigen handjes. Zijn ze van mij? leek hij zich af te vragen. Hij raakte niet uitgekeken.’ In het kantoor van uitgeverij De Harmonie in Amsterdam vertelt Isol over het ontstaan van *De kleine*, dat ze maakte na de geboorte van haar eerste kind, nu drie jaar geleden. ‘Een jaar lang bracht ik met hem door en probeerde hem te begrijpen. Hij hilde maar, wij lagen wakker en voelden ons onzeker. Het was voor ons allemaal een uitdaging. Hij doet zijn best om er het beste van te maken, dacht ik maar steeds. En wij ook.’

Woeste gretigheid

‘De kleine’ is geen lief roze baby’tje, maar een schreeuwend wurm dat verwoed bezig is om de wereld en zichzelf te ontdekken. Hij zuigt gretig aan zijn moeders borst, peutert in zijn neus, boert en spuugt erop los en sabbelt woest op zijn konijnenknuffel. Zijn ogen staan wild, twee zwarte pupillen in slordige cirkels. Je herkent de blik uit *Vida de perros* (*Het leven van een hond*, 1997), Isols debuut. Ze stuurde het manuscript van dit prentenboek in voor een wedstrijd en kreeg een fax van een van de juryleden. Helaas kon haar boek niet winnen, want de ogen van de personages waren te excentriek. Maar als ze bereid was wat te schaven, zou het jurylid in kwestie zijn best doen om het gepubliceerd te krijgen bij zijn uitgeverij in Mexico. Als antwoord stuurde ze een brief van vijf pagina’s om uit te leggen waarom dat onmogelijk was. Uiteindelijk kreeg ze een Eervolle Vermelding en werd het bijna ongewijzigd gepubliceerd.

Psychotische ogen

‘Die psychotische ogen, ja...’ zegt Isol. Er wordt vaker naar gevraagd. ‘Maar als ik moet luisteren naar anderen en zomaar in mijn eigen werk moet gaan knippen – dat gaat gewoon niet. Dat voelt vreselijk.’ Over elke lijn is nagedacht, legt ze uit. De tekeningen in *De kleine* zien er misschien nonchalant uit, er gaan altijd een hoop schetsen aan vooraf. ‘Ik wil de uitdrukkingen precies goed krijgen.’ De beste tekeningen scant ze in en plakt ze op de computer aan elkaar. Hier en daar komt er een balpen aan te pas, wijst ze aan. ‘Ik wil graag dat het eruitziet alsof het geschetst is.’ De slordig gedrukte dubbele lijn – een rode schaduw die als een mislukte dubbeldruk naast het origineel staat – wordt heel bewust geplaatst. Het geeft de tekeningen iets dynamisch en ouderwets, vindt ze, en doet haar denken aan de boekjes die ze vroeger bij haar oma las. Ook het reliëf op het papier is een optisch grapje. Het boek is gedrukt op glad papier, de papierenf komt uit de computer.

Losse hand

In die losse hand van tekenen en de eigenzinnige manier van naar de wereld kijken is ze schatplichtig aan de Argentijnse cartoonisten uit haar jeugd: Quino, Oski, Fontanarrosa en Hermenegildo Sábat. ‘Als kind verslond ik de strips over Malfada van Quino. Zijn tekeningen staan zo scherp in mijn geheugen gegrift. Ongelooflijk, hoe ik me elke lijn herinner. Malfada is legendarisch: een rebels, intelligent meisje dat met nieuwsgierigheid naar de wereld kijkt en nadenkt over de absurditeit van alles. De politieke grapjes, die gingen aan me voorbij. Maar dat is niet erg. Je kunt dingen ook aanvoelen zonder ze helemaal te begrijpen. Die gelaagdheid, het filosofische tintje, het idee dat er verschillende niveaus in een verhaal zitten, dat sprak en spreekt me nog steeds enorm aan.’

Stil protest

Je ziet de verwantschap overal terug in haar werk. In *El Globo* (2002) verandert een al te luidruchtige moeder in een ballon, die haar dochter mooi aan een touwtje kan vast-

Isol is de artiestennaam van de Argentijnse illustrator en zangeres Marisol Misenta (Buenos Aires, 1972). Ze studeerde tekenen aan de Escuela Nacional Rogelio Yrurtia en kunst aan de Universiteit van Buenos Aires, en legde zich na haar afstuderen toe op het maken van illustraties. In 2003 won ze een Gouden Appel tijdens de Illustratorenbiënnale van Bratislava; in 2013 ontving ze de Astrid Lindgren Memorial Award (ALMA), de meest prestigieuze oeuverprijs voor kinder- en jeugdliteratuur ter wereld. Bij uitgeverij De Harmonie verscheen *Nocturno / Droomrecepten* (2013), een uitklapbaar boek met glow-in-the-dark-tekeningen, het expressieve prentenboek *Mijn moeder is een stekelvarken* (2014), *De mooie Griselda* (2015) en in september 2016 *De kleine: een waargebeurd verhaal*. Isol heeft ook een carrière als zangeres bij verschillende bands. Sinds 2008 vormt ze met haar broer Zypce het duo SIMA. Aan hun album *Novela gráfica* (2014), een combinatie van muziek en tekeningen, werkten verschillende internationale artiesten mee.

lijntjes te kleuren'

houden. *De mooie Griselda* (2010, Nederlandse editie 2015) neemt de uitdrukking ‘aan iemand je hoofd verliezen’ letterlijk. Griselda is zo mooi dat iedere prins die ze tegenkomt acuut zijn kop verliest. Griselda conserveert ze met een laagje vernis en hangt ze aan de muur. Het boek is een stil protest tegen de Zuid-Amerikaanse masculiene cultuur. ‘In Argentinië moet je als meisje altijd maar sexy en mooi zijn. Dat kan soms voelen als een plicht, heel benauwend. Dit boek legt de macht bij het meisje, het is een vorm van exorcisme. Op het moment dat je erom kunt lachen, ben je bevrijd. Je kunt best de prinses uithangen, zolang je maar weet: ik doe het voor mijzelf en niet omdat het moet.’

Zwarte humor

Volwassenen maken zich soms zorgen of haar tekeningen wel geschikt zijn, kinderen moeten er alleen om lachen, weet ze. ‘Ik wil ook helemaal niet nadenken over wat er met mijn werk gebeurt, dan verlies ik mijn vrijheid.’ Wat ze vooral wil bereiken is dat mensen even opgetild worden en terecht komen in een ander universum. ‘Net als in mijn muziek vertel ik verhalen in mijn tekeningen en ik neem mensen daarin mee.’ Haar prentenboeken doen het goed in Zuid- en Midden-Amerika, ook op scholen. ‘Ik krijg veel brieven van leerkrachten. Toen ik net begon, dacht ik dat mijn prentenboeken te moeilijk zouden zijn, dat ze een specifieke humor bevatten die niet zacht genoeg is. Maar dat blijkt helemaal niet het geval. Leerkrachten schrijven mij juist: nu mijn kinderen jouw boeken hebben gelezen durven ze eindelijk buiten de lijntjes te kleuren.’ ●●●

FOTO'S: CHRIS VAN HOUTS

De Schoolschrijver

De Schoolschrijver, kleinschalig begonnen in 2010 in Amsterdam, is uitgegroeid tot een landelijk programma. In het schooljaar 2015-2016 waren er 34 schoolschrijvers actief op 45 scholen. Voor het intensieve traject adopteert een school een halfjaar lang een schrijver, die de verbeelding van leerlingen prikkelt en hen enthousiast maakt voor het schrijven van verhalen, lezen en de magie van taal. Die aanpak heeft resultaat: 91 procent van de leerkrachten constateert dat de leerlingen door De Schoolschrijver vooruitgaan in schrijven en schrijfplezier. Bovendien gaan leerlingen ook vooruit in zelfreflectie, creativiteit en probleemoplossend vermogen, aldus de organisatie. De Schoolschrijver is vooral gericht op scholen met minder-taalvaardige leerlingen. Voor anderen biedt de organisatie gratis digibordlessen in het pakket *Schrijfgeheimen*, en is er een professionaliseringsaanbod voor leerkrachten: *De Academie*. Binnenkort gaat de Schoolschrijver digitaal met een modulair aanbod. De organisatie hoopt daarmee in 2020 600 scholen te kunnen bedienen. [A7] deschoolschrijver.nl

Potters beesten

Beatrix Potters hondervijftigste geboortedag was al aanleiding tot de niet eerder gepubliceerde uitgave van *Het verhaal van de gelaarsde poes* met zwierige tekeningen van Quentin Blake. Nu keren haar dieren terug in het theater met de herneming van de 25 jaar oude voorstelling *Potters beesten*. Knutselkoning Rieks Swarte stond destijds op het toneel met Hans Thissen, Servaes Nelissen en Ferdi Janssen. In de remake keren de oorspronkelijke spelers terug met de verhalen van toen: 'De kleermaker van Gloucester', 'Jemima Puddle Duck', 'Het verhaal van mr. Todd', 'Peter Rabbit' en 'De twee stoute muizen'. De context is wel wat aangepast, zegt Swarte. 'De manier waarop we de voorstelling destijds hadden ingestoken zegt kinderen nu niets meer, daar hebben we iets op verzonnen. Ook de kostuums zijn vernieuwd.' Vintage Rieks Swarte dus, met poppen, verkleedpartijen en bordkartonnen decors zoals het publiek van hem gewend is. 'Prachtig beestentheater,' schreef de pers. En: 'Sinds *Potters beesten* durf ik geen muizenval meer te zetten.' [JA] *Potters beesten* van Rieks Swarte is van 21/12 t/m 19/2/17 te zien in het theater. rieksswarte.nl

FOTO: ANDREAS TERLAAK

Kinderboeken bij Podium

Toen hun Israëliëse auteur Edgar Keret een prentenboek maakte met tekenaar David Polonsky, wilden ze het bij uitgeverij Podium meteen uitgeven, zegt redacteur Willemin Lindhout. 'Ook al publiceren wij boeken voor volwassenen, over *Het varken stukslaan* bestond geen twijfel.' Hetzelfde gold voor *Wonderbaarlijke feiten over dieren* van de Zweedse Maja Säfström, kinderboek maar ook geschikt als cadeauboek voor volwassenen. De uitgeverij bracht beide boeken uit voor de Kinderboekenweek. Voorlopig blijft het bij deze twee uitstapjes, aldus Lindhout. 'We gaan ons niet focussen op kinderboeken, het is eerder een experiment. Maar mocht een van onze andere auteurs met een kinderboek komen, dan zeggen we geen nee.'

Het varken stukslaan is een ernstig verhaal over een jongetje dat weigert zijn spaarvarken stuk te slaan omdat hij te veel van hem is gaan houden. Säfströms dierencompendium is een vrolijk, zwart-wit geïllustreerd bladerboek met grappige weetjes. Zeesterren hebben geen hersens en een haai blijft zijn hele leven tanden wisselen. [JA]

Het varken stukslaan, Edgar Keret & David Polonsky (ill.). Podium, € 15,-
Wonderbaarlijke feiten over dieren, Maja Säfström. Podium, € 15,-

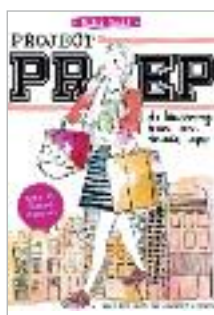

De Bibliotheek op school viert feest

De Bibliotheek op school viert deze herfst haar eerste jubileum. In vijf jaar tijd zijn 2871 scholen voorzien van een Bibliotheek op school – dat is bijna de helft van alle basisscholen. Deze scholen zijn een meerjarige samenwerking aangegaan met in totaal 135 bibliotheken rondom lezen en mediawijsheid. Op Prinsjesdag werd deze mijlpaal gevierd tijdens de Bibliotheek op school inspiratiedag, waar tweehonderd leesconsulenten, leescoördinatoren en andere betrokkenen waren samengekomen. Directeur van Stichting Lezen Gerlien van Dalen sprak in haar welkomstwoord over de doelen voor de nabije toekomst: het toekomstbestendig maken van de Bibliotheek op school, het geven van speciale aandacht aan het ontwikkelen van meer leesplezier voor jongens, en het optimaal ontwikkelen van leesvaardigheid onder kinderen uit laagtaalaardige gezinnen. Jan Paul Schutten pleitte ervoor om ouders meer te betrekken bij de leesopvoeding. ‘Lezen is verslavend. En kinderen hebben recht op een verslaving,’ aldus de Kinderboekenambassadeur. Een verslag van de bijeenkomst is te vinden via debibliotheekopschool.nl (zie ook het artikel op p. 35). [A7] bibliotheek.bibliotheekopschool.nl [lezen](#)

FOTO: KEES JAN BAKKER

Codetaal

Coderen moeilijk? Het scheelt als je een mooi boek in handen hebt dat je wegwijs maakt in de wereld van de codetaal.

- In samenwerking met technologieondernemer Josselin Bijl schreef Niki Smit *Project Prep. De lancering van een mode-app*. Een enthousiasmerend verhaal over een scholiere die zelf een mode-app ontwikkelt, die wereldwijd aanslaat. Met tips om zelf te leren coderen (De Fontein, 9+).
- *CoderDojo* van Clyde Hatter is een mooi verzorgd boek waarmee kinderen stapsgewijs kunnen leren om zelf een website te bouwen met verschillende programmeertalen. Een website over de Nanonauten, een fictieve band die de wereld graag over hun muziek wil informeren, vormt de basis (Meis & Maas, 10+).
- Binnen *Minecraft*, het populaire computerspel waarin je een wereld kunt bouwen met blokken, zijn veel commando's nodig. In *De geheimen van de survivors* krijgen kinderen tips en les van een ondergrondse groep van Minecraft-survival experts (Meis & Maas, 10+). [A7]

Terugblik Frankfurt

Het Nederlands Letterenfonds kijkt terug op een geslaagde Frankfurter Buchmesse. Op 18 oktober openden koning Willem-Alexander en de Belgische koning Filip en koningin Mathilde samen het Nederlandse en Vlaamse gastlandpaviljoen op de grootste boekenvakbeurs ter wereld. Met een voortraject van meer dan vierhonderd evenementen in heel Duitsland, driehonderd optredens tijdens de Buchmesse, en meer dan driehonderd recente vertalingen van Nederlandstalige literatuur in het Duits, was het gastlandschap een groots project. Nederland en Vlaanderen zetten samen hun cultuur en literatuur op de kaart onder het motto *Dit is wat we delen*. De reacties van pers en bezoekers waren overweldigend en enthousiast.

Tijdens de beurs werd ook de Deutscher Jugendliteraturpreis uitgereikt. De Nederlandse Voorleeskampioen Jan Dirk Pesman was uitgenodigd om samen met twee Duitse Voorleeskampioenen bij deze prijsuitreiking te assisteren. In de categorie prentenboeken werd de prijs gewonnen door Edward van de Vendel en Anton van Hertbruggen met de Duitse vertaling van *Het hondje dat Nino niet had*. De Deutscher Jugendliteraturpreis wordt sinds 1956 jaarlijks uitgereikt en is de Duitse staatsprijs voor jeugdliteratuur. [A7] letterenfonds.nl; djlp.jugendliteratur.org [lezen](#)

Sanne Wallis de Vries (Dreus), Mirjam Oldenhave, Leendert de Ridder (mees Kees)

‘Dreus mag niet in haar onderbroek’

MEES KEES JUBILEERT – Tien jaar na de verschijning van zijn eerste boek zit stagiair mees Kees nog steeds in de lift. De vierde bioscoopfilm, *Mees Kees langs de lijn*, gaat op 7 december in première; er is een 26-delige tv-serie opgenomen voor de Duitse tv; en alleen al in de laatste vier jaar zijn er 250.000 boeken in de serie verkocht. Eigenlijk gaat het zo goed dat schrijfster Mirjam Oldenhave zich afvraagt of er over zorgkind Tobias nog wel te schrijven valt. ‘Hij heeft eindelijk vaste grond onder zijn voeten.’

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Op een zonnige zomerdag bezoekt Mirjam Oldenhave de filmset van *Mees Kees langs de lijn* in Hilversum. In de lokalen van het schoolgebouw staan rekwisieten en kunstwerken opgestapeld. De gangen hangen vol gestipte luizencapjes, je struikelt er over kabels. Vandaag wordt een scène gefilmd op het schoolplein. Mees Kees (Leendert de Ridder) komt met een rotvaart aangefietst, is bijna te laat. In de fietsenstalling verspert Dreus (Sanne Wallis de Vries) hem de weg. ‘Mooi weertje, meester Kees!’ Mees Kees kijkt geschrokken. Mirjam Oldenhave ziet hoe Dreus de fiets voor hem op slot zet en schiet hardop in de lach. ‘Ik vind haar geweldig. Ze is zo helemaal Dreus! Alles aan haar is even kordaat.’

Grote getallen

De rol van Dreus, de strenge directrice van de school, is Wallis de Vries op het lijf geschreven. Ze draagt een paarse coltrui en ruitenrok, en na elk shot springt er een visagist tevoorschijn om haar pruik met militaire precisie terug in vorm te brengen. Zo retro had Oldenhave haar nooit bedacht, maar qua karakter past ze precies. ‘Ze voelt haarfijn aan waar Dreus’ grenzen liggen. Dreus zet iedereen aan het werk met hoofdrekken en grote getallen, maar wel vanuit de beste bedoelingen. Ze heeft het beste met de maatschappij voor, oprecht.’

Scherp

Mees Kees langs de lijn is een aaneenschakeling van drie afleveringen uit een 26-delige tv-serie, die is opgenomen in coproductie met de AVROTROS en het Duitse ZDF. Een groot project, waarvoor scenarioschrijver Thijs van Marle een ploeg van vier scriptschrijvers bij elkaar zocht. Eerst werd er flink gebrainstormd, vertelt Mirjam Oldenhave. ‘De tv-serie is gebaseerd op de boeken, maar heel anders opgebouwd. Steeds staat er een ander kind uit de klas centraal, dat iets meemaakt. Jacky wordt verliefd, Toms hamster komt te overlijden. Voordat de scenario’s zijn geschreven, zijn we bij elkaar gaan zitten om de toon en de karakters scherp te krijgen.’

Ei met nopjes

Heel belangrijk, want onder haar nonchalante stijl en laconieke grapjes gaat een hoop psychologie schuil. Oldenhave: 'Af en toe heb ik moeten ingrijpen. Dreu in haar onderbroek te kijk zetten, dat kan bijvoorbeeld echt niet. Ze is ijdel, achter haar rug om kun je zachtjes gniffelen, maar ze is ook kwetsbaar. Voor mij is ze juffrouw Ooievaar uit de *Fabeltjeskrant*, een strenge dame met een zwak plekje. Ze kwam een keer uit het donkere bos terug met een ei. Geen ooievaarsei, maar een ei met nopjes. Blijkbaar was ze vreemdgegaan. Dreu heeft ook zo haar geheimen, al verklap ik die niet.' Het karakter van Mees Kees luistert even nauw. Hij is onhandig, luistert naar de adviezen van zijn klas die hem vertelt hoe dat moet, meester zijn. Toch voelt hij haarfijn aan wat kinderen nodig hebben om op te bloeien. Tekenaar Rick de Haas beeldt hem graag af met zijn handen in zijn zakken, mouwen opgestroopt. 'Mees Kees is een beetje "spruitjes",' zegt Oldenhave liefkozend.

Tribune

Mees Kees langs de lijn werd opgenomen met een gedeeltelijk nieuwe cast. Omdat Willem Voogd, de 'oude' mees Kees, niet levenslang aan een karakter wilde vastzitten, werd een nieuwe acteur gevonden: Leendert de Ridder. Oldenhave is blij met zijn blonde kuif: 'Willem Voogd heeft glamour, maar Leendert de Ridder is helemaal mees Kees. Alsof hij er eerst was en ik toen pas ben gaan schrijven.' In deze vierde film geeft hij leiding aan het voetbalteam van groep 6B. Dat ze het toernooi zouden winnen was voor Oldenhave geen optie, daarom worden ze vierde. Oldenhave: 'Mees Kees zegt: "Wij zijn de winnaars van de verliezers." Dat past bij hem, om heel tevreden te zijn op de tribune. Het is meer spruitjes om geen eerste te worden.' Ook de kindercast is nieuw. De eerste Tobias werd te lang, Sep kreeg de baard in de keel. De nieuwe Jackie (Roosmarijn van der Hoek), die vandaag boos over het plein naar mees Kees toeloopt, is een talent. 'De echte Jackie was een van mijn pleegdochters,' vertelt Oldenhave. 'Ze is een-op-een in de boeken terechtgekomen. Een heel stoer, rauw meisje. Soms, als ik om haar moest lachen, zei ze: "Moet je gebruiken in je boek!" 's Nachts kwam ze een keer naar me toe en zei: ik heb luizen! Ik haar onder de lamp gezet, midden in de nacht. Niks gevonden. Toen ik vroeg ik: hoe wist je dat zo zeker van die luizen? Antwoorde ze (doodleuk): ik hoorde voetstapjes!'

Solidariteit

Ook voor Tobias, die een depressieve moeder heeft en alles alleen moet oplossen, vond ze inspiratie bij een pleegkind. 'Wat ik van hem heb geleerd is dat kinderen elkaar zoveel gunnen. Hij was heel lief, kon zo trots zijn op zijn vrienden en de kinderen uit zijn klas. Vroeger dacht ik altijd: de school is een jungle, maar door hem ben ik ook andere dingen gaan zien: solidariteit, medelijden.' In *Mees Kees langs de lijn* is het Tobias die de talenten van zijn klasgenoten inschakelt. Ze helpen mees Kees om zijn huis rolstoelvriendelijk te krijgen – voor zijn moeder. 'Tobias denkt dat hij zelf niks kan, maar mees Kees zegt: kijk, dít is jouw talent. Iedereen laten samenwerken.'

Ongesluierd

Voorlopig is er nog geen nieuw mees Kees-boek gepland. Deel tien was de finale, zegt Oldenhave. Het gaat goed met Tobias. 'Hij heeft eindelijk vaste grond onder zijn voeten gevonden.' Nu schrijft ze een roman voor volwassenen, waarin ze ook de pijnlijke ervaringen van het begeleiden van haar eigen pleegkinderen kwijt wil. 'Ik wilde een keer ongesluierd kunnen schrijven. Helemaal rauw. Dat ik niet hoeft te denken aan zwakke lezers, en of er genoeg grapjes in zitten.' Die humor weert ze nu bewust. 'Ik heb moeten vechten tegen de kolder. *Mees Kees* zit gewoon in mijn pen. Dacht ik bij het schrijven: verdorie, daar heb je Tobias en zijn mees weer. Weg met jullie! Deze keer moet ik met de billen bloot.' ●●●

Mirjam Oldenhave (Hengelo, 1960) volgde een opleiding tot dramatherapeut en gaf toeneel- en muziekles in het speciaal onderwijs, voor ze debuteerde als schrijfster. *Een vriendin met vuisten* (1998) was haar eerste jeugdboek. In 2006 schreef ze *Een pittig klasje*, waarin Kees Bruin aan de slag gaat als stagiair voor groep 6B. Samen met de kinderen bedenkt hij vindingrijke oplossingen voor vakken waarin ze geen zin hebben. Er verschenen tien boeken over mees Kees met tekeningen van Rick de Haas. Twee daarvan, *Mees Kees – De sponsorloop* (2010) en *Mees Kees – Gaat verhuizen* (2011), werden onderscheiden met een Vlag en Wimpel van de Griffeljury. De eerste familiefilm, *Mees Kees* (2012), werd geregisseerd door Barbara Brederode en werd door 600.000 mensen bezocht. Mirjam Oldenhave treedt geregeld op met haar band moEX in de scholenvoorstelling *De grote Mees Kees show*.

Lezen, begrijpen en genieten

POËZIEWEEK – Poëzie kan bekoren, troosten, verhelderen, ontroeren en verrassen. Tenminste, als je begrijpt wat er staat. In deze Prikkels tips, tools en spelletjes om deze Poëzieweek goed beslagen ten ijs te komen.

SAMENGESTELD DOOR EVA GERRITS

Poëzieweek op school

Juist in de klas kan de liefde voor poëzie worden overgebracht. Speciaal voor het basis- en voortgezet onderwijs zijn er in het kader van de komende Poëzieweek poëzielessen ontwikkeld die zijn te downloaden op poezieweek.com/school. Er zijn drie bundels: één voor de basisschool en twee voor het voortgezet onderwijs, opgesplitst in *light* en geavanceerde lessen. De bundels bevatten elk vijf lestips, met dit jaar voor het eerst ook een kleutertip (in de bundel voor de basisschool). Alle lestips zijn geschreven door experts. Ze zijn het hele schooljaar door goed bruikbaar en stimuleren zowel docent als leerling om met poëzie aan de slag te gaan. In het archief op de website zijn alle poëziestips te vinden die sinds 2000 zijn ontwikkeld. [lezen](http://lezen.nl)
poezieweek.com/school

Catcher in the Cloud

Uitgekeken op Pokémon Go en toe aan een hype voor slimmeriken? The Catcher is een literaire game die scholieren en taal-liefhebbers laat spelen met gedichten en poëtische uitingen als song- of rapteksten. De app is ontwikkeld op initiatief van dichteres Hedwig Selles in samenwerking met leerlingen en hun docent van het Greijdanus College uit Zwolle, en studenten van de richting Advanced Technologie van de Universiteit Twente. Spelers bevinden zich in een *augmented reality* en 'vangen' de teksten om hen heen. Ze husselen en spelen met de dichtregels en woorden uit bekende gedichten, nieuwe raps en moderne poëzie, tot alles op z'n plek staat. Vervolgens fotograferen de spelers het resultaat in de echte werkelijkheid en delen ze hun creaties via sociale media, zodat iedereen de verzamelde *catches* kan bewonderen. Catcher in the Cloud, kortweg The Catcher, verschijnt begin 2017 als android app. [lezen](http://lezen.nl)

Raad het dichtwoord

Afgelopen september startte voor de tweede keer Raadgedicht, de gratis competitie dichtwoorden raden voor basisschoolleerlingen vanaf groep 6, brugklassers en vmbo-leerlingen. Tien weken lang verscheen er wekelijks een gedicht op raadgedicht.nl, waarin één woord ontbrak. Via de website konden leerlingen het volgens hen ontbrekende woord insturen. Dit spelen met woorden leidt tot een geconcentreerde manier van lezen. De lezer moet in de huid van de dichter kruipen en wordt uitgedaagd creatief met taal aan de slag te gaan. Foute antwoorden zijn niet per se fout: misschien is een ander woord wel mooier dan dat van de dichter. Vanaf de aanvang van de Poëzieweek, die begint op 26 januari 2017, start de volwassenenversie, ook geschikt voor leerlingen uit het voortgezet onderwijs. Tien dagen lang verschijnt er dagelijks een raadgedicht, deelnemers hebben steeds 48 uur de tijd om oplossingen in te sturen. Raadgedicht is een initiatief van Het Poëziepaleis en kinderboekenauteur Rian Visser en wordt mede mogelijk gemaakt door Stichting Lezen, het Kinderboekenmuseum, het Nederlands Letterenfonds en de Poëzieweek. De Raadgedicht app is gratis te downloaden.

Raadgedicht.nl [lezen](http://lezen.nl)

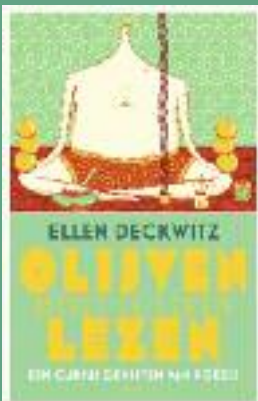

Hallo Gedicht!

Samen met haar zes poëziemusketiers Tsjead Bruinja, Ellen Deckwitz, Charles Ducal, Maarten van de Graaff, Vrouwkje Tuinman en Maud Vanhauwaert, trok Dichter des Vaderlands Anne Vegter het afgelopen jaar van provincie naar provincie met ‘Hallo Gedicht!’, een energieke masterclass poëzie lezen, geproduceerd door Vegter in samenwerking met Poetry International. Aan de hand van eigentijdse gedichten deelden de dichters hun verrassende en verhelderende kijk op poëzie en trakteerden ze hun publiek op een ferme introductie op de Nederlandse poëzie van de laatste vijftig jaar. Per editie belandden steeds drie gedich-

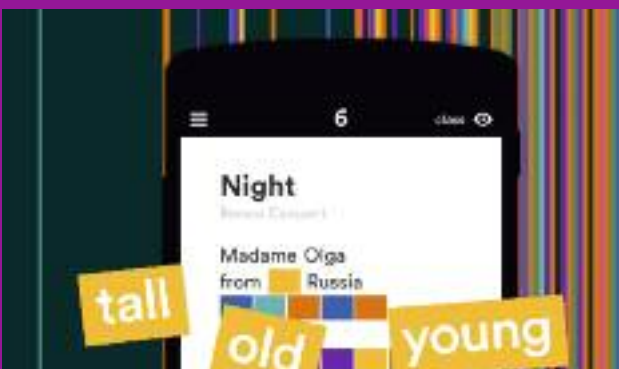
ten op de snijtafel waar ze deskundig en tot op het bot werden gefileerd. Alle analyses die tijdens de tour aan bod kwamen zijn nu verzameld in de *Leeswijzer Hallo Gedicht!*. De *Leeswijzer* vormt een *toolbox* met daarin de gereedschappen die ook bij het lezen, ontrafelen en begrijpen van andere gedichten kunnen worden gebruikt en daardoor zeer geschikt is voor het onderwijs. De *Leeswijzer* werd op 22 november 2016 gepresenteerd tijdens de Dag van het Literatuuronderwijs in De Doelen in Rotterdam.

dichtersvaderlands.nl/hallogedicht

Leren genieten

‘Je bezighouden met poëzie is soms een duik in donker maar verkwikkend water,’ aldus dichteres Ellen Deckwitz. Bij wijze van reddingsboei schreef ze *Olijven moet je leren lezen. Een cursus genieten van poëzie*. In vijftientig toegankelijke en geestige hoofdstukken met nuchtere titels als ‘Waarom zeg je niet gewoon wat je bedoelt?’, ‘Is vertaalde poëzie de moeite waard?’, ‘Hoe ontstaat een gedicht?’, ‘En wat is het nut van poëzie?’, helpt Ellen Deckwitz lezers op weg bij het begrijpen en waarderen van (moderne) poëzie. *Olijven moet je leren lezen* is met veel kennis van zaken en vlot geschreven, aanstekelijk enthousiasme spat van de bladzijden, en is daardoor ook zeer geschikt voor een jongerenpubliek. Met speelse illustraties van Jenna Arts. *Olijven moet je leren lezen*, Ellen Deckwitz. Atlas Contact, € 17,99

Puzzling Poetry

Puzzling Poetry is een game die het maakproces van poëzie speels nabootst. Het gedicht is steeds een lege puzzel, de woorden zijn de puzzelstukjes. Alles heeft een eigen vorm en kleur: werkwoorden, zelfstandig naamwoorden, lange en korte woorden. Samen vormen ze patronen die inzicht geven in structuur en stijl. Het stoeien met woorden leidt tot een geconcentreerde manier van poëzie lezen.

Met gedichten van Remco Campert, Lucas Hirsch, Miriam van Hee en Ruth Lasters in het Nederlands, Engels en Duits.

Scholen kunnen *Puzzling Poetry*-workshops boeken, onder begeleiding van dichter Lucas Hirsch. De game is geschikt voor smartphone en tablet en is voornamelijk gratis te downloaden in de App Store en Google Play.

studiolouter.nl/projecten/puzzling-poetry

‘Hierom ben ik schrijver

VADER EN ZON – De boeken van Thomas Mann zijn leeslijstklassiekers. Dat zijn zoon Klaus ook schrijver was, is minder bekend. Rindert Kromhout maakte hem de hoofdpersoon van zijn nieuwe jongerenroman *Een Mann*, een boek over een zoon en zijn vader. ‘Ik geloof dat ik iets heb toe te voegen aan wat er over de relatie tussen die twee is geschreven.’

DOOR JOUKJE AKVELD

‘Ik neem een jaar, het mag mislukken, maar dit is wat ik nu wil doen.’ Dat zei Rindert Kromhout (58) tegen zichzelf toen hij na bijna dertig jaar schrijven voor peuters, kleuters en basisschoolkinderen begon aan *Soldaten huilen niet* (2010). Het werd het eerste deel van wat zou uitgroeien tot een trilogie over de schrijvers en kunstenaars van de Bloomsbury-groep. Vijf jaar lang verdiepte hij zich in de wereld van Virginia Woolf, haar zus Vanessa Bell en de kleurrijke bezoekers van hun huizen op het Engelse platteland. In zijn werkkamer aan een gracht in het centrum van Weesp is anderhalve kast gevuld met onderzoeksmateriaal: schrijversdagboeken, kunstgeschiedenissen, naslagwerken. Drie vuistdikke romans schreef hij voor ‘bijnavolwassen en volwassen lezers’, zoals hij op zijn site zegt. Twee jaar geleden verscheen het slotdeel, *Vertel me wie wij waren*.

‘Ik wilde weer zoiets,’ zegt hij nu. ‘Opnieuw in het leven duiken van zo’n historische figuur.’ Hij sprak erover met voormalig Querido-redacteur Jacques Dohmen. Die zei: ‘Waarom doe je niet iets met Klaus Mann?’ Kromhout: ‘Ik ben gaan lezen en herlezen. Klaus’ autobiografie *Het Keerpunt*, dat al een van mijn lievelingsboeken was, *Mefisto*, maar ook ander werk óver hem en alle andere Manns. De relatie tussen Klaus en zijn beroemde vader Thomas intrigeerde me. Hier kon ik wat mee.’

Eigen Buddenbrooks

‘Het verschil met m’n Bloomsbury-boeken is dat ik daarmee in de eerste plaats iets wilde maken wat raakte aan de bijzondere sfeer van zo’n kunstenaarsgroep. Tijdens het schrijven drong de geschiedenis zich steeds verder op, maar dat was niet het uitgangspunt. Ik heb veel naar mijn hand gezet, ook de geboortejaren van enkele bestaande personen omdat dat beter uitkwam voor mijn verhaal. De Bloomsbury-kunstenaars leefden zo in hun eigen kringetje dat de buitenwereld er minder toe deed. Bij Klaus Mann is de historische werkelijkheid met de opkomst van Nazi-Duitsland en de Tweede Wereldoorlog juist bepalend voor wie hij was als schrijver en mens. Toen ik over hem begon te schrijven stond van tevoren vast dat het een historische roman zou worden. Jaartallen, plaatsen, alles moest kloppen.’

FOTO: TON KOENE

geworden'

Kromhout reisde ervoor naar München, waar Klaus opgroeide, en bezocht Bad Tölz in Zuid-Beieren, waar de familie Mann een zomerhuis had. 'Met *Buddenbrooks* schreef Thomas Mann een roman geënt op zijn jeugd in een koopmansfamilie in Lübeck. *Een Mann* is het verhaal van Klaus' kindertijd in een schrijversfamilie in München. Ik laat het Klaus schrijven voor zijn vader als een verklaring voor wie hij is. Die vorm is mijn verzinsel maar de gebeurtenissen zijn gebaseerd op wat ik las in ego-documenten van verschillende leden van de familie Mann. Tijdens mijn onderzoek heb ik zo veel van en over ze gelezen, dat het niet vreemd voelde om dialogen te verzinnen. Voor mijn gevoel zaten ze goed genoeg in mijn hoofd om ze te laten praten. Met mijn boek over Klaus' jeugd, zogenaamd dus door hemzelf geschreven, heb ik hem zijn eigen *Buddenbrooks* gegeven.'

Coming of age

Wat de Bloomsbury-trilogie en zijn nieuwe boek gemeen hebben is de kunstzinnige context en de ingewikkelde relatie tussen ouder en kind, zegt Kromhout. 'In de trilogie zat dat vooral in de verhouding tussen Angelica en haar moeder Vanessa Bell, in *Een Mann* is het het conflict tussen Klaus en zijn vader dat de gebeurtenissen onder spanning zet. Klaus heeft voortdurend het gevoel dat hij zich moet verhouden tot zijn beroemde vader. In de ogen van buitenstaanders is zijn

eigen schrijverschap alleen interessant omdat hij 'de zoon van' is. Dat maakt hem kwetsbaar, maar geeft hem ook een zekere bravoure, de drang zich af te zetten. Hij kleedt zich opvallend, loopt rond met een wandelstok. Uiterlijk vertoon waarmee hij zijn onzekerheid overschreeuwt en uit de schaduw van zijn vader probeert te stappen, maar zich tegelijk diens ergernis op zijn hals haalt.'

Die botsing tussen ouder en kind maakt de verhalen ook interessant voor jongeren, denkt Kromhout. 'Het gaat over de zoektocht naar een eigen plek in de wereld, de *coming of age of a young man*. Daarnaast heb ik recht willen doen aan de historische figuur Thomas Mann. Uit zijn dagboeken komt hij sympathieker naar voren dan uit zijn biografieën. Die aardige Thomas wilde ik laten zien.

Ik heb mijn verhaal niet met een bepaalde lezer in mijn hoofd geschreven, geen concessies gedaan aan een jeugdig publiek. Bang om jongeren te overvoeren ben ik niet. Een vijftienjarige kan veel hebben. Dat is het mooie van vijftien zijn: dan lees je gewoon alles en je pikt op en onthoudt wat je aanspreekt.'

Onderdompelen in kunst

'Word wie je bent,' laat Kromhout een van Klaus' docenten zeggen: ontdek waar je eigen kracht ligt. Klaus weet al jong dat hij schrijver wil worden. Als negentienjarige debuteert hij met een roman en een toneelstuk. Kromhout publiceerde op die leeftijd een verhaal in *Donald Duck*. Drie jaar later verschenen zijn eerste kinderboeken bij uitgeverij Zwijsen. 'In die zin herken ik me in Klaus,' zegt hij, 'ik wist ook al als kind dat ik wilde schrijven. Als ik nu achter mijn bureau zit, bestaat er niets anders dan het boek waaraan ik werk. Maar verder zijn onze achtergronden heel verschillend. Klaus groeide op in een huis met dienstmeisjes en werd later financieel door zijn ouders onderhouden. Ik ging op m'n twintigste op mezelf wonen en verdien sindsdien m'n eigen geld. Daarbij was het gezin Mann een artistieke familie. Bij ons thuis waren weinig boeken, naar toneel gingen we nooit. Mijn belangstelling voor kunst ontstond tijdens mijn tienerjaren. Ik was zestien en had een verhaal opgestuurd naar uitgeverij Lemniscaat. Ze vonden het niet geschikt voor uitgave, maar ik werd wel uitgenodigd voor een gesprek door de toenmalige uitgeefster mevrouw Boele van Hensbroek. Ga dat en dat lezen, raadde ze me aan. Ga naar het theater, omring je met kunst, voed je verbeelding. Nog steeds is dat wat ik het allerliefste doe, genieten van boeken, film, musea. Het is de reden waarom de Bloomsbury-groep me zo aansprak, een groep mensen die helemaal leeft voor de kunst. Ik wist direct dat ik een boek over hen wilde maken. Hierom ben ik schrijver geworden: om iets te doen met wat me zo raakt.' ●●●

Een Mann, Rindert Kromhout. Leopold, € 18,99 (14+)

Lees je beter gaat online

Wie ziek is, kan zich gesterkt voelen door te lezen over personages die hetzelfde doormaken, zo blijkt uit onderzoek. Ook voor familieleden en vrienden van een (ernstig) zieke kan literatuur herkenning, begrip of inzicht bieden. Bovendien kan kinder- en jeugdliteratuur ook artsen, verpleegkundigen, therapeuten en maatschappelijk werkers helpen bij het beter begeleiden van patiënten. Het register *Lees je beter*, dat in januari 2017 online gaat, helpt met het vinden van het juiste jeugdboek voor kinderen die ziek zijn of volwassenen die te maken hebben met een zieke in hun omgeving. In het Lees je beter-register kunnen boeken worden gezocht op aandoening en leeftijd. Wie een boek wil aandragen dat in het register past, wordt uitgenodigd om dit te melden via info@leesjebeter.nl. Ook doet de organisatie een oproep aan ouders, dokters, verpleegkundigen, specialisten, leraren, opa's, oma's, tantes en ooms die ervaring hebben met het lezen over en met zieke kinderen. [A7] leesjebeter.nl

leesjebeter.nl

Non-fictie voor tieners

Sommige non-fictie-titels zijn zo mooi uitgevoerd dat jongeren zich zullen afvragen: waarom zien mijn lesboeken er niet zo inspirerend uit?

- *Over alles* van Richard Platt & James Brown (ill.) geeft uitleg over allerlei principes uit de scheikunde, biologie, geologie, scheepvaart en andere vakgebieden. Een mooi verzorgd boek waarin wolken, Romeinse cijfers, papierformaten en atoomstructuur voorkomen (Lemniscaat, 12+).
- *Het grote boek van de natuur* van Amanda Wood, Mike Jolley & Owen Davey (ill.) biedt naast fantastische tekeningen een serieus overzicht van het dierenrijk, waarin habitats, soortenrijkdom en aanpassingsstrategieën centraal staan (Fontaine, 12+).
- Ook *Het plantenboek* is een fraaie combinatie van wetenschap en illustraties. Auteur Kathy Willis is professor in biodiversiteit en directeur van de Kew Royal Botanic Gardens; illustrator Katie Scott vindt inspiratie in de gedetailleerde tekeningen van zoöloog Ernst Haeckel, de tekenaar die Darwins werk beroemd maakte (Lannoo, 12+). [A7]

Bibliotheekuitlening stabiliseert

Na jaren van afnemende bezoekersaantallen, stabiliseert het aantal boeken dat wordt uitgeleend in de bibliotheken. Sinds 2014 worden er zo'n 78 miljoen boeken per jaar uitgeleend en blijft het aantal bibliotheekleden gelijk met 3,7 miljoen mensen.

Bibliotheken hebben te kampen met een krimp die is ingezet sinds de eeuwwisseling, en die samenhangt met de opkomst van de digitalisering en een verminderde belangstelling voor het lezen. Leenden zij in de jaren negentig jaarlijks nog rond de 150 miljoen boeken uit, in 2014 was dat aantal gehalveerd. De krimp komt volledig voor rekening van de volwassen leden. Het aantal jeugdleden is sinds 2005 juist gegroeid. In 2015 was 67 procent van de Nederlanders onder de 18 jaar lid van de bibliotheek – een recordaantal. Die groei hangt waarschijnlijk samen met een sterkere focus op kinderen en jongeren. Via het programma de Bibliotheek *op school* beschikt bijna de helft van alle basisscholen inmiddels over een uitleenplek op de eigen school.

Kinder- en jeugdboeken zijn met 46 procent de meest uitgeleende boeken, gevolgd door spannende boeken (thrillers, detectives), met een aandeel van 40 procent. Het aandeel e-boeken is met 5 procent nog bescheiden, maar maakt een forse groei door. [A7]

leesmonitor.nu

De duik bekroond

De duik van Sjoerd Kuyper en Sanne te Loo (Lemniscaat, 10+) is bekroond met de Jenny Smelik IBBY Prijs 2016, de prijs voor het beste jeugdliteraire werk waarin de cultuur van etnische minderheden aan de orde komt. Volgens de jury leest het boek ‘als een ode aan het leven op Curaçao en de schoonheid van de verbondenheid van mensenlevens over de grenzen van de continenten heen’. Sjoerd Kuyper situeerde zijn verhaal rondom de Pontjesbrug in Willemstad. Door onder de brug door te zwemmen komt de vader van hoofdpersoon Roly terecht in een andere tijd. *De duik* is een genremix van verschillende teksten, waarin de lezer zich een weg puzzelt door onder meer sms’jes, een script, versregels en dagboekfragmenten. Sanne te Loo reisde voor de tekeningen speciaal naar Curaçao, waar ze zich liet inspireren door het tropische licht. ‘Haar beelden zijn verbijsterend raak en precies en laten toch alle ruimte voor de verbeelding,’ schrijft de jury. Vorig jaar werd *De duik* al genomineerd voor de Woutertje Pieterse Prijs en onderscheiden met een Vlag & Wimpel van de Griffeljury. [A7]

De duik, Sjoerd Kuyper & Sanne te Loo (ill.). Lemniscaat, € 16,95 (10+)

Bluegrassliefde in het theater

De dagen van de bluegrassliefde van Edward van de Vendel komt naar het theater. Regisseur Rowdy Pelgrim en directeur Leon van Uden van IL-entertainment werken aan een voorstelling die vanaf oktober 2017 te zien zal zijn. *De dagen van de bluegrassliefde* werd in 2000 bekroond met een Gouden Zoen voor het beste boek voor twaalf- tot vijftienjarigen. Voor regisseur Rowdy Pelgrim was het een lang gekoesterde wens om het boek te kunnen bewerken. ‘Het wordt een energieke voorstelling met veel livemuziek,’ belooft Pelgrim in het promotiefilmpje van de voorstelling. ‘Je bent getuige van een ontdekkingstocht van twee jongvolwassenen die hun eerste stappen in de liefde zetten.’ Ook schrijver Edward van de Vendel kijkt ernaar uit: ‘Voor mij gaat het over een liefde die van binnenuit komt. Een liefde die gedragen wordt door vuur, door hitte en door gloed. Die emoties komen terug in de countrymuziek.’ *De dagen van de bluegrassliefde* zal worden begeleid door livemuziek; musicalsterren Marleen van der Loo en Jeroen Phaff maken deel uit van de cast. [A7]

bluegrassliefdemusical.nl

Harry Potter dicht bij huis

Afgelopen zomer deed *Harry Potter: The Exhibition* Brussel aan, nu is de beurt aan Nederland. Vanaf 11 februari 2017 is de veertienhonderd vierkante meter grote tentoonstelling over de tovenaarswereld van Harry Potter te zien in Utrecht. Sinds de wereldpremière in Chicago trok de reizende expositie al meer dan vier miljoen bezoekers in onder andere Boston, Toronto, Seattle, New York, Sydney, Singapore, Tokio, Parijs en Shanghai. Nu wordt *Harry Potter: The Exhibition* opgebouwd naast de CineMec in Utrecht Leidsche Rijn, en zal daar tot en met 30 juni 2017 blijven staan. In de expositie ligt de nadruk op het vakmanschap waarmee de films zijn vervaardigd. De tentoonstelling bevat decors van de meest populaire locaties uit de films, zoals het Verboden Bos, de leerlingenkamer en de slaapzaal van de Griffioendor-toren en de klaslokalen Toverdranken en Kruidenkunde. Daarbij zijn duizenden voorwerpen, kostuums en toverwezens te zien die gebruikt werden in de filmreeks. Behalve je vergapen aan foto’s, decors en rekwisieten, zijn er ook activiteiten te doen, zoals zelf Zwerkbal spelen, kruidenthee trekken en in Hagrids hut op zijn stoel gaan zitten. [A7]

harrypotterexpo.nl

Mag je hierom lachen?

DE NAZI EN DE KAPPER – René Groot-hof en René van 't Hof spelen samen in een stuk over een massamoordenaar uit Nazi-Duitsland die een zionistische vrijheidsstrijder wordt. 'Juist de humor zorgt dat het gaat schuren.'

DOOR JOUKJE AKVELD

Een clubje van vier zijn ze: zakelijk leider Arjen Berendse, regisseur Aike Dirkzwager, vormgever Rogier Willems en acteur René Groothof. Als BEER muziektheater maken ze voorstellingen die vaak zijn gebaseerd op romans, zoals *Ik ben niet bang* en *De tuinen van de herinnering*. Het is verteltheater waarbij Groothof alle rollen op zich neemt, en dat zich, ondanks de volwassen basis, richt op een kinderpubliek. Met hun laatste stuk ligt dat anders. De vier haalden niet alleen acteur René van 't Hof erbij, de voorstelling is dit keer ook bedoeld voor volwassenen.

Het was Willems die een paar jaar geleden met het boek aankwam. *De nazi en de kapper* van de Duits-Joodse schrijver Edgar Hilsenrath is een zwarte satire over een massamoordenaar in Nazi-Duitsland die na de oorlog de identiteit aanneemt van zijn Joodse, door hemzelf vermoorde vriend, en in Palestina zionistisch vrijheidsstrijder wordt. Dat de roman zich door de theatrale vertelvorm en vele dialogen goed leende voor toneel werd door alle betrokkenen direct erkend, zegt Groothof. 'Maar niet iedereen was enthousiast. Aike vond het een zwaar onderwerp, ongeschikt voor kinderen. Hij had geen affiniteit met iemand die zo slecht was.'

Zestig afwijzingen

Het is een reactie die past in de ontstaansgeschiedenis van de roman. Hilsenrath (1926), die de oorlog overleefde in een Oekraïens getto, vertrok na de bevrijding naar Amerika waar *De nazi en de kapper* in 1971 werd gepubliceerd. Ondanks de lovende ontvangst en het daaropvolgende verkoopsucces werd het boek in Duitsland door bijna zestig uitgeverij afgewezen voor er een kleine uitgeverij was die het aandurfde. Het belangrijkste bezwaar: zo schreef je niet over de holocaust, met zoveel humor en ironie en dan ook nog verteld vanuit dadersperspectief – dat was nog nooit vertoond. 'In de romans die destijds in Duitsland verschenen, mochten alleen edele en mooie Joden voorkomen en er mocht geen onvertogen woord over de Joden gezegd worden,' zei Hilsenrath in 2008 in een interview met *De Groene Amsterdammer*. Zijn personage Max Schulz is dader, maar transformeert tot slachtoffer als hij zich uitgeeft voor zijn jeugdvriend Itzik Finkelstein. Een grotesk gegeven dat de grens tussen goed en kwaad doet vervagen.

‘We hebben veel discussie over het boek gevoerd,’ zegt René van ’t Hof. ‘Is Max Schulz een man zonder geweten? Kent hij geen empathie? Je komt er niet achter. Dat frustrert maar verklaart meteen waarom het boek een groot kunstwerk is: echte kunst roept vragen op. Bij Hilsenrath staat er: “Max Schulz, zoon van een hoer, stiefzoon van een kinderschender, rattenkweller met een mankement in zijn bovenkamer...”. Dat lijntje hebben wij er uitgehaald. De voorstelling duurt anderhalf uur, het is een gecomprimeerde versie van het boek dat bijna vierhonderd bladzijdes telt. Dan kom je niet weg met seksueel misbruik of een raar hoofd als verklaring voor het neerschieten van tienduizend Joden.’

Crosstalk

Eerder bewerkte Groothof de boeken voor de voorstellingen zelf, dit keer werd Helmert Woudenberg gevraagd. ‘Het werd me te complex,’ zegt Groothof. ‘In die vertelvoorstellingen kon ik de tekst naar mezelf toeschrijven, maar *De nazi en de kapper* bestaat vrijwel geheel uit dialoog; schrijven voor twee is een andere manier van werken. Helmert wilde het verhaal chronologisch vertellen. Zelf had ik een opzet voor ogen waarin een kapper in Israël een groot geheim met zich meedraagt waar het publiek gaandeweg achterkomt.’

Van ’t Hof: ‘Die opzet werkte niet. Je hebt de chronologie nodig om de spanning op te bouwen, om toe te werken naar het slot waarin Schulz een bekentenis aflegt aan een bevriende rechter. Helmert heeft het stuk geschreven als een *crosstalk*, een dialoog tussen twee acteurs met nadruk op de humor. In de praktijk merken we echter dat er minder op de tekst wordt gereageerd dan wij hadden verwacht. Mensen durven bijna niet te lachen omdat de thematiek zo heftig is. Na afloop zijn sommige bezoekers zelfs boos als anderen in het publiek wél lachten. Het is de controversie die ook het boek aankleeft.’

Op toneel is Groothof Max Schulz en de latere Itzik Finkelstein, Van ’t Hof heeft alle overige rollen. Hoe speel je een massamoordenaar? Groothof: ‘Mijn broer Frank, zelf ook acteur, zei: die Schulz is een gewetenloze man, je moet hem keihard spelen. Maar ja, denk ik dan, ga je dan wel met hem mee? Zit het publiek dan niet te kijken naar een eendimensionale vervelende bruuft? Juist de humor zorgt dat het gaat schuren.’

Identiteit

Groothof: ‘Max Schulz is een massamoordenaar en toch kun je je in hem verplaatsen. Zijn gedrag komt ook voort uit zelfbehoud.’

Van ’t Hof: ‘Hij heeft een minderwaardigheidscomplex, is een manipuleerbaar mens. Schulz doet wat anderen van hem verlangen. Moet hij Joden schieten dan schiet hij Joden, zijn in Israël de Arabieren de vijand dan schiet hij dáárop.’

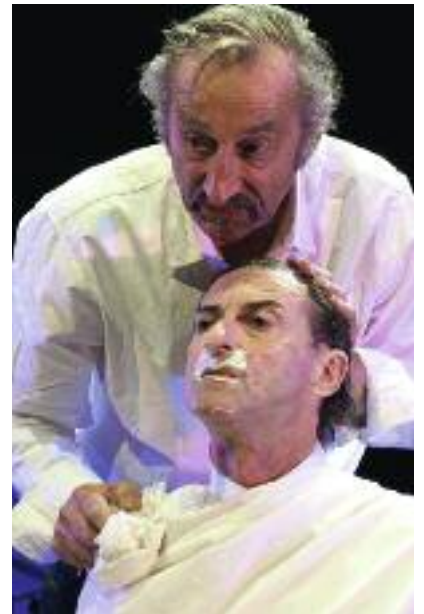
Groothof: ‘Je zou kunnen zeggen dat hij slachtoffer is van zijn tijd. Wat doet het met je als je in een periode leeft waarin er zo’n golf van geweld op je afkomt?’

Van ’t Hof: ‘Maar uiteindelijk ben je als mens verantwoordelijk voor je eigen handelen.’

Groothof: ‘Ja, je hebt altijd verantwoording af te leggen. Wanneer de rechter Max Schulz – die dan Itzik Finkelstein heet – vertelt dat Schulz dood is, begint die te wankelen. Als Itzik Finkelstein is hij in Israël een held, maar dat Max Schulz in naam niet meer bestaat, dat verteert hij niet. Dat zijn ware identiteit wordt doodverklaard is zijn ergste straf.’

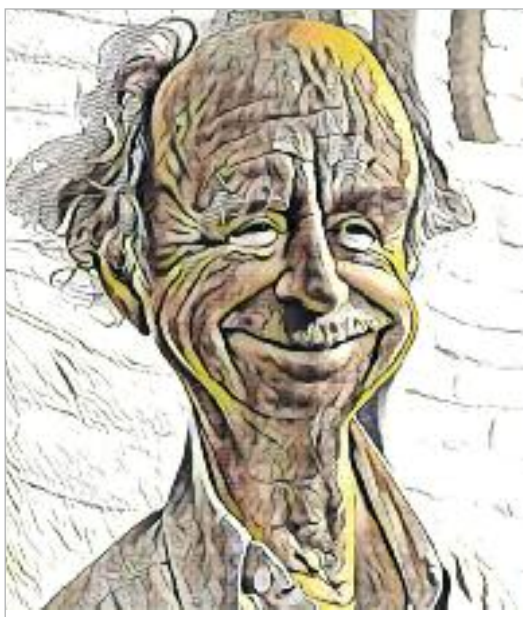
Die thematiek – wie ben je, wat bepaalt je identiteit? – sluit aan bij eerdere producties van BEER. Groothof: ‘Het is een onderwerp waarover je met jongeren vanaf een jaar of negen goed een gesprek kunt aangaan. Met onze jeugdvoorstellingen spelen we veel voor scholen. *De nazi en de kapper* leent zich ook mooi voor een voorbereidende les in de klas: je kunt een periode uit de geschiedenis behandelen, een lijn trekken naar de vreemdelingenhaat nu en bovendien breng je kinderen in contact met theater.’ ●●

De nazi en de kapper, BEER muziektheater. Tournee t/m 15-01-2017.
beermuziektheater.nl

Krantenbericht

Hilsenrath's eerste roman *Nacht* (1964) was gebaseerd op zijn jaren in het Oekraïense getto. In die ‘kroniek van het sterven’ beschrijft hij hoe de Joden elkaar naar het leven staan om hun eigen hachje te redden. Toen zijn Amerikaanse uitgever de schrijver vroeg naar nieuwe romanplannen, toonde Hilsenrath hem een bericht uit *The Jewish Echo* uit 1948. Het ging over de Duitser Erich Hohn die voor de Gestapo had gewerkt en zich na de oorlog uitgaf voor het Joodse concentratiekampslachtoffer Julius Israel Holms. Pas drie jaar later werd Hohn ontmaskerd. Het gegeven van de identiteitswissel vormt de basis van *De nazi en de kapper*. *De nazi en de kapper*, Edgar Hilsenrath. AmbolAnthos, € 15,-

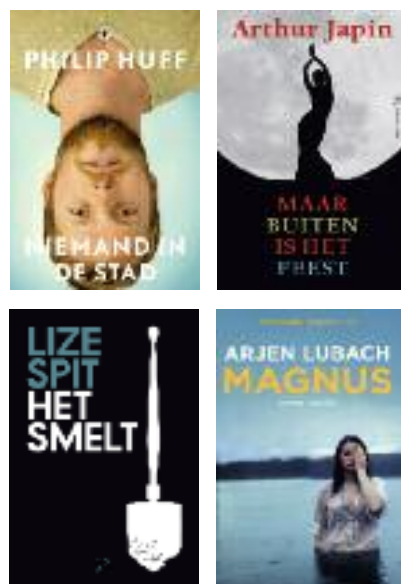
Kees Hulst wordt Hendrik Groen

Kees Hulst speelt Hendrik Groen in de nieuwe dramaserie van omroep Max, gebaseerd op *Pogingen iets van het leven te maken, het geheime dagboek van Hendrik Groen*. Andere rollen worden gespeeld door onder anderen Olga Zuiderhoek en André van Duin. 'Toen ik het boek voor het eerst las vond ik Hendrik nogal tam, zelf ben ik iets provocerder,' zegt Hulst. 'Maar in mijn omgeving heb ik al veel gehoord: logisch, jij bént Hendrik Groen. Eigenlijk heeft zijn personage twee kanten. In zijn observaties kan hij heel raak zijn, maar in zijn handelen in het tehuis is hij toch een wat brave rebel. Die *inner voice*, die in het boek een belangrijke rol speelt, is op film moeilijk te vangen, maar een voice-over zou uitkomst kunnen bieden. Over het algemeen vind ik dat een zwakgebod, maar nu zou een ironische commentaarstem in contrast met het beeld voor een spannend plaatje kunnen zorgen.' Van het boek, toegeschreven aan de Amsterdamse bibliothecaris Peter de Smet, zijn inmiddels ruim tweehonderdvijftigduizend exemplaren verkocht. De filmopnamen starten in 2017, de regie is in handen van Tim Oliehoek. [JA]

Praten over romanfragmenten

Is Lucas uit *Vallen* van Anne Provoost verantwoordelijk voor zijn daad als hij in opdracht van de extreemrechtse Benoît molotovcocktails een pastorie in slingert? Op de website pratenoverromanfragmenten.nl vinden docenten Nederlands materiaal om in de klas persoonlijke en maatschappelijke gesprekken rond literatuur te voeren. De twintig fragmenten van hedendaagse schrijvers als Philip Huff, Joke van Leeuwen, Arthur Japin en Lize Spit zijn zo gekozen dat ze een open klassengesprek op gang kunnen brengen. Elk fragment, dat in 25 minuten is te lezen, is voorzien van een werkblad met een aantal vragen, die alleen of in groepjes beantwoord kunnen worden. Zo kan de behandeling van een romanfragment plus de uitwisseling van interpretaties en oordelen binnen een lesuur plaatsvinden. Voordeel van deze aanpak is dat je in de klas tot een gesprek komt, zonder dat daarvoor een heel boek klassikaal gelezen hoeft te worden. Zo kun je meer boeken in een beperkt aantal lessen promoten en op die manier werken aan de leesmotivatie van leerlingen. De website is een initiatief van een werkgroep van zes docenten Nederlands. Input van gebruikers wordt door de werkgroep op prijs gesteld. [A7]

pratenoverromanfragmenten.nl

Elle van Lieshout debuteert voor volwassenen

'En met mijn moeder verdween de aarde onder mijn te kleine voeten,' schreef Elle van Lieshout in 2004 voor in haar kinderboek *De dagen daarna*. Het verhaal, voor kinderen vanaf een jaar of zes, vertelt in korte zinnestjes over een meisje dat haar moeder verliest en is gebaseerd op Van Lieshouts eigen ervaringen.

Samen met haar man Erik van Os schrijft Van Lieshout al 25 jaar prentenboeken, versjes, liedjes, taalmethodes en boeken voor jonge kinderen. Twaalf jaar na *De dagen daarna* kiest ze nu opnieuw een autobiografisch gegeven als uitgangspunt voor een eigen boek: *Tante* is Van Lieshouts debuut voor volwassenen. Het is het verhaal van de stiefmoeder die op een dag in het gezin verscheen, een uitgetreden non. 'Het was haar roeping te trouwen met een weduwnaar, mijn vader,' aldus Van Lieshout. De uitgever kondigt *Tante* aan als 'een even openhartig als beklemmend boek over een jeugd in een gezin met een manipulatieve stiefmoeder.' [JA]

Tante, Elle van Lieshout. Hoogland & Van Klaveren, € 14,95

Herinneringen aan Willem Wilmink

Dit jaar zou schrijver en dichter Willem Wilmink (1936-2003) tachtig zijn geworden. Jacques Klöters studeerde Nederlands aan de Universiteit van Amsterdam toen Wilmink daar docent taalkunde was. Terwijl zijn collega's achter de theorieën van Noam Chomsky aan holden, doceerde Wilmink traditionele schoolgrammatica. En hij schreef liedjes. Klöters hoorde ze voor het eerst toen hij zich aanmeldde voor het studentencabaret. Hier werd de basis gelegd voor cabaretformatie Don Quishocking. En voor de vriendschap tussen Klöters en Wilmink, die liedjes voor de groep zou blijven schrijven. In *Visite uit de hemel* haalt Klöters herinneringen op aan Wilmink als schrijver en als mens. Niet alleen de leraar komt langs – de Wilmink die later les gaf op de Academie voor Kleinkunst – maar ook zijn bijdragen aan het Schijverscollectief, de groep tekstdichters waartoe ook Hans Dorrestijn en Karel Eykman behoorden die liedjes schreven voor populaire kinderprogramma's. Bij het boek zitten twee cd's met voorleesfragmenten, liedjes en radio-interviews. [JA]

Visite uit de hemel, Jacques Klöters e.a. Rubinstein, € 19,95

Poëzieweek

Gedichten worden vaak geassocieerd met ernstige en ingewikkelde onderwerpen, maar in de Nederlandstalige poëzie valt genoeg te lachen. Van kolderiek nonsensvers tot ironisch spottend. 'Humor' is dan ook het passende thema van de Poëzieweek 2017. Die start op 26 januari 2017 met Gedichtendag en loopt tot 1 februari. Aan de vooravond wordt in Nederland de vsb Poëzieprijs uitgereikt en in Vlaanderen de Herman de Coninckprijs. Als afsluiting vindt de prijsuitreiking plaats van de Turing Gedichtenwedstrijd. De Poëzieweek is een Nederlands-Vlaamse samenwerking van onder meer Poetry International, Stichting Lezen Nederland, het Nederlands Letterenfonds, Vlaams Fonds voor de Letteren, Turing Foundation, vsbfonds, Boek.be en de CPNB. Samen organiseren zij zeven dagen lang activiteiten om de poëzie onder de aandacht te brengen van een breder publiek. Wie tijdens de week voor € 12,50 aan poëzie koopt, ontvangt het Poëziegeschenk van Jules Deelder, de dichter die met zijn heldere, absurdistische poëzie regelmatig op de lachspieren werkt. Voor Poëzieweektips, zie pagina 18 en 19. [JA] lezen.poezieweek.com

Elckerlijc: vertaald, bewerkt, opnieuw gecast

De Iedereen is de bewerking van de vijftiende-eeuwse moraliteit *Elckerlijc*. 'Als het Boscche worstenbroodje en de Hema-onderbroek tot ons immateriële erfgoed behoren, dan mag toch zeker ook de *Elckerlijc* niet ontbreken,' vindt bewerker Erik Bindervoet. 'Een van onze oudste bekende toneelstukken is al jaren nergens meer te krijgen. Schande! Wat mij vooral aanspreekt is dat in zulke abstracte personages zoveel leven en zoveel drama kan zitten. En dat oude Nederlands vind ik fantastisch zompig. Ik hoop dat ik ook dat een beetje in de bewerking heb kunnen overbrengen.' Voor de nieuwe editie paste hij de cast enigszins aan. 'God en de Kerk zijn tamelijk afgeleefde, lege begrippen geworden. In tegenstelling tot de abstracta die er bij mij, met dank aan filosoof-lenzenslijper Spinoza, voor in de plaats zijn gekomen: de Natuur en de Kunst. Daar trek ik me nog wel wat van aan.' Of de tekst de moderne lezer nog iets te zeggen heeft? Bindervoet: 'Van de twee enige zekerheden in het leven – de belastingen en de dood – is de dood toch veruit de interessantste. Motto: dooier kunnen we het niet maken, levendiger wel.' [JA]

De Iedereen, Erik Bindervoet. De Harmonie, € 16,50

GROOTSE VIERING – Afgelopen 2 tot en met 25 september vond in Amsterdam de Boekenparade plaats, een maand waarin via een uitgebreid cross-overprogramma het boek werd verkend op alle mogelijke manieren. Van voordrachten tot theater, van teksten op muziek tot boekverfilmingen en van podiumkunsten tot varkens ontleden. De focus van de organisatie? Ontmoeten en beleven. En dat is goed gelukt. Een greep uit de mooiste activiteiten.

DOOR NINA SCHOUTEN

FOTO'S EVELINE VAN EGDOM

DE BOEKENPARADE, WAAR BOEKEN TOT LEVEN KWAMEN

Yalbal

Een van de hoogtepunten was het Yalbal, dat op vrijdagavond 16 september werd gevierd. Het was de feestelijke aftrap van Literatour: de Boekenweek voor jongeren. Niet alleen was de zaal afgeladen met jongeren die zich bijzonder mooi hadden uitgedost – meisjes in witte baljurken en glitterpumps, jongens in smoking of zelfs in driedelig pak – maar ook het programma was spetterend. Op het podium werden Nederlandse young adult-schrijvers als Mano Bouzamour, Mirjam Mous en Heleen Vreeswijk geïnterviewd en er kwamen acteurs op bezoek uit de nieuwe musical *Vals*, naar het boek van Mel Wallis de Vries. ‘Het voelt een beetje gek, alsof je je kindje aan een oppas meegeeft die je niet kent,’ vertelt De Vries aan presentator Andrew Makkinga.

Ook waren de twee populaire buitenlandse young adult-auteurs Laura Eve en Kass Morgan ingevlogen die vertelden over hun schrijfgewoontes. Het programma werd afgesloten met de bekendmaking van de Dioraphte Literatour prijs.

Waar het licht is van Jennifer Niven won de Publieksprijs, een verhaal over twee jongeren, Finch en Violet, die elkaar ontmoeten op de rand van de klokkentoren van school, beide op het punt om zelfmoord te plegen. Ze praten elkaar weg van de richel, wat het begin is van een krachtige eerste liefde. En toch is ook dat soms niet genoeg om het donker uit je hoofd te krijgen.

De jury schreef erover: ‘Het vernuftig geconstrueerde en minutieus gelaagde verhaal gaat onder je huid zitten. *Waar het licht is*, is een uniek, zwaar en tegelijk luchtig, hoopvol, grappig en liefdevol verhaal over adolescenten die anders zijn.’

De Kinderboekenparade

Een ander hoogtepunt was de Kinderboekenparade die gericht was op de jeugd, een doelgroep die natuurlijk voorop staat als het gaat om het voortbestaan van het boek. In afgeladen pontjes kwamen ouders, opa’s en oma’s en kinderen over het IJ naar de Tolhuistuin. De vaandels van de parade wapperden

hen al vanaf het Centraal Station vrolijk tegemoet. De Tolhuistuin barstte van de bezoekers. Buiten werd aan lange tafels met bonte tafelkleden getekend. Op een grasveldje wipten peuters en kleuters op Nijntje-skippyballen in het rond en overall liepen kinderen met ballonnen in hun hand. Als je niet oppaste, werd je stevig geknuffeld door een reuze Kikker of Dikke Dik en de hele dag lang signeerden er schrijvers, van Ingrid en Dieter Schubert en Martijn van der Linden tot Tosca Menten en Nikki Smit.

Witte Dikkie Dik

Martijn van der Linden die het boek *Tangramkat* illustreerde, knutselde met peuters en kleuters: 'We hadden echt de allerejongsten, dus er waren veel kleine kinderen, maar het ging heel goed. We hebben zelfs tangrammen gemaakt.' Kleuters konden hun ei kwijt met luisteren naar Jet Boeke die ter plekke een Dikkie Dik-verhaal op het podium uittekende en aan de kinderen een foto van de echte Dikkie Dik liet zien. Zo verklaapte ze dat deze eigenlijk wit was en niet rood, waarop ze simpelweg zei: 'Een witte Dikkie Dik zie je niet op een wit vel, dus toen werd-ie maar oranje.' Een twintigtal kinderen zat buiten in opperste concentratie, tong tussen de lippen, muizenhuizen te knutselen. Ze bouwden van oude schoendozen kamertjes, van lege luciferdoosjes een bureau met laatjes en van flessendoppen schemerlampjes. En voor de wat oudere kinderen was er dansen met Kinderen voor Kinderen en waren er interviews met auteurs als Manon Sikkel en Nikki Smit. Wie de beste vraag voor hen had, kon een gesignd boek winnen. Zoals Jeltje (11) die een boek van Manon Sikkel won. 'Ik lees heel veel, ik houd van best veel soorten boeken. Maar ik krijg hier nóg meer zin om te lezen.'

Mijn woorden zijn muziek

Ook voor volwassenen waren er veel mooie activiteiten waarbij verhalen en woorden op een speelse manier konden worden beleefd. Tijdens 'Mijn woorden zijn muziek' werd de grens tussen verhalen en muziek opgezocht. In een donker zaaltje met een blauwe gloed stonden een tiental tafeltjes met daarop sfeervolle schemerlampen, als in een jazzcafé uit de jaren

twintig, maar dan met moderne optredens. Schrijvers, cabaretiers, muzikanten en *spoken word*-artiesten werkten samen en verzorgden korte sketches rondom het thema 'buitenstaanders', zoals de krachtige lezing van Christine Otten die speciaal voor deze avond een stuk schreef gebaseerd op haar nieuwste boek *We hadden liefde, we hadden wapens*. Een waar gebeurd verhaal over de familie van Robert F. Williams, een zwarte man die zich verzette tegen de rassenscheiding in zijn stad in de jaren zestig. Otten droeg niet alleen voor, ze acteerde het, afgewisseld met bijpassende muzikale intermezzo's.

Kookboekenfestival

Ook het Kookboekenfestival bracht boeken op een speelse manier tot leven: eigenlijk bieden kookboeken verhalen via recepten. Populaire koks als Nigel Slater, Yvette van Boven en Alain Caron gaven interviews en vertelden hoe ze tot hun gerechten kwamen, waarbij vaak meer creativiteit komt kijken dan je misschien zou denken. Behalve het creatief samenstellen van smaken en ingrediënten doen dit soort koks vaak zoveel meer, zoals het samenstellen van een kookboek, het maken van tv-programma's of het opzetten en inrichten van restaurants. Een kok als Yvette van Boven illustreert ook nog eens zelf al haar recepten. 'Vroeger kon ik niet goed schrijven, dus dan tekende ik de receptjes uit.' Een hoogtepunt was het pleidooi van Joël Broekaert, die het publiek wilde inspireren om voortaan het hele beest te eten in plaats van een klein stukje ervan. Op een tafel sneed hij een varken van kop tot staart open en beschreef bij elk stuk vlees of orgaan wat je ermee kon doen. En als je wilde, kon je een halve varkenskop mee naar huis nemen.

De wereld van een boek

Als er iets was wat De Boekenparade liet zien, dan was het dat je een boek niet alleen thuis op de bank hoeft te beleven en dat het niet hoeft te eindigen zodra je het dichtslaat. De wereld van een boek, of het nou een roman, een prentenboek of een kookboek is, kun je keer op keer tot leven wekken door wat het teweegbrengt met elkaar te delen. ●●● [lezen](#)

'NIET BIDDEN MAAR BOEKEN'

Frank van der Lende presenteert dagelijks zijn eigen radio-show *Frank* op 3FM en is een van de drie uitdagers van De Weddenschap 2016. Maar Van der Lende is meer dan alleen radio-dj, hij is ook een lezer.

DOOR EVA GERRITS

Snelle Jelle, De Kameleon

'Mijn moeder is lerares op een basisschool, thuis heerste een echte boekencultuur. Stapels boeken mee op vakantie, lekker was dat. Ik heb altijd superveel gelezen. Als kleine jongen was ik 's ochtend meestal vroeg wakker, ik moest tot zeven uur wachten voor ik naar beneden mocht. Mijn ochtendritueel: wekkerradio aan – toen is vast de liefde voor radio ontstaan – en lezen. *Donald Ducks*, alle *Snelle Jelle*-boeken; *De Kameleon*. Die laatste vond ik wel aardig, een beetje tuttig. Vooral mijn oudere broer was er fan van en ik trok me graag aan hem op. Op de middelbare school heb ik nooit een leesdip gehad, ik ontdekte juist steeds meer. Ik was ook goed in de leesvakken: geschiedenis, Nederlands, Duits. Aardrijkskunde ook. In wis-, schei- en natuurkunde was ik niet sterk. De *Harry Potter*-boeken kwamen toen uit, die las je gewoon en ook lezen voor de lijst ging me prima af. Ik las graag klassiekers en knallers van de Nederlandse literatuur: *Turks fruit*, de *Ik Jan Cremer's* vond ik fantastisch, Mulisch'

De ontdekking van de hemel. En ik ben lang een Herman Brusselmans-fan geweest. Zijn werk werd uiteindelijk een beetje een overkill.'

Bruce Springsteen

'Ik probeer zo min mogelijk in het Engels te lezen. Frans en Duits waren op school geen probleem, maar in Engels was ik niet zo goed. Heel gek eigenlijk, het is een beetje een blinde vlek in de hele familie Van der Lende. Ik kan prima Engels praten, net als de meeste Nederlanders, maar als je op de radio bent lig je natuurlijk onder een vergrootglas. Ik kraam geen onzin uit en artiesten die te gast zijn begrijpen me ook, alleen grammaticaal is het niet altijd correct en daar krijg je dan weleens een appje of een sms'je over. Ik volg nu Engelse les, af en toe doe ik dat. Ik moet regelmatig in het Engels interviewen – vroeger helemaal, toen presenteerde ik een programma rondom muziekbandjes waarin ook vaak buitenlandse acts zaten.

Born to Run, de biografie van Bruce Springsteen, lees ik nu gewoon in het Nederlands. Het lekkere aan een boek vind ik dat je erin kan verdwijnen, dat er een parallelle wereld is waarnaar je even kunt ontsnappen. Als ik in het Engels moet lezen ben ik vooral bezig met wat er staat, dan lukt verdwijnen niet.'

1988 Geboren in Uithoorn | 2004 *Een uurtje Ellende met Frank van der Lende* | 2004 School voor Journalistiek | 2012 *Nachtbrakers* | 2014 *De Bende van Van der Lende* | 2015 *That's Live en Frank* ♥

Stenders, Ekdome, Veenstra

‘Ik heb ooit een klas overgeslagen en ging op mijn zestiende naar de School voor Journalistiek. Praktisch nog een kind, ik had geen idee wat ik daar precies zou gaan doen. Ik zat wel eens met bandjes te klooiën maar ik zat niet als de jonge Giel Beelen op mijn zolderkamer te maken, had nooit als hoger doel radio-dj te worden. Toen ik tijdens de opleiding de radiostudio binnenliep, was dat een eyeopener. Ik dacht altijd dat radiomakers in het echte leven postbode waren, hun geld verdienen met écht werk en radiomaken erbij deden. Bij de studentenradio konden we reportages maken, presenteren in de studio, ik was verkocht. Ik ging bij de lokale omroep, daarna bij BNN University, het interne opleidingsinstituut van BNN radio, waar ik meewerkte met ongeveer alle programma’s, en daar ben ik blijven werken. Geen dag is hetzelfde: interviews, opnames, vergaderingen, de studio in. Ik vind het een heel fijn leven. Mijn radioprogramma is het ankerpunt: elke dag tussen vier en zes, wat er ook gebeurt, waar ik eerder op de dag ook ben.

Bijna dagelijks lees ik, in de trein, in het weekend thuis op de bank met klassieke muziek op radio 4, en voor het slapengaan: niet bidden maar een boek. Ik lees weinig muzikantenbiografieën, die zijn vaak niet zo goed geschreven. Wel veel radio-boeken. Ik heb een tijd op de Wallen gewoond en ging toen vaak naar de OBA, naar de afdeling media, boeken lezen van radiomakers als Rob Stenders, Gerard Ekdome, Michiel Veenstra.’

Murakami, Hendrik Groen en vele anderen

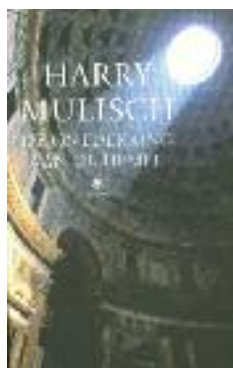
‘Een vriend die naar Vietnam vertrok, gaf mij zijn boeken. Zo ontdekte ik Murakami, mijn allerlievelingsschrijver. Een boek van hem kan ik echt in een keer opvreten. Het is absurdistisch maar ook enorm herkenbaar; een mooie paradox. Hij schrijft

ook heel gedetailleerd. Hoe eten wordt bereid bijvoorbeeld, daarin pakt hij helemaal uit, wat voor het verhaal niet eens nodig is. Dat vind ik fascinerend.

Ik lees het liefst fictie en soms ook literaire non-fictie. Van *Tonio* van A.F.Th. van der Heijden was ik echt even van slag. *Het Achterhuis* van Anne Frank heb ik herlezen nadat ik het van mijn moeder cadeau kreeg, ik vond het veel mooier dan op mijn dertiende, toen drong het niet zo door. Van Giphart heb ik alles gelezen, Bukowski vond ik cool; de boeken van Hendrik Groen las ik met heel veel plezier. En *De drinker* van Hans Fallada; *Witman*, van Tony D’Souza en *De vliegeraar* van Khaled Hosseini, die laatste kreeg ik van mijn opa, de bibliotheek wilde ervan af, hij kocht het voor tien cent. Laatst herlas ik Godfried Bomans, *Erik of het klein insectenboek*, en *Dwalen door Amsterdam* van Simon Carmiggelt, die schrijft ook heel gedetailleerd. Ik houd van beeldende schrijvers.’

Grasduinen

‘Tegen jonge radiomakers roep ik ook altijd: lees! Je bent de ogen van je luisteraars. Een schrijver beschrijft wat hij in zijn hoofd ziet; ook een radiomaker gebruikt zijn fantasie om dingen te omschrijven. In films of op tv word alles voorgekauwd. Bij boeken en radio kun je je eigen fantasie gebruiken om te interpreteren wat je leest en hoort. Als radiomaker kun je kritisch interviewen; ik probeer verhaaltjes te verzamelen. Dat is leuk om naar te luisteren, je ziet het voor je. Ik kan het aandikken, iemand voeden, sturen en iets mooier maken of afzwakken als ik het kleiner wil houden – net als in een boek. En lezen is supergoed voor je woordenschat. Als ik op de radio het woord “grasduinen” gebruik, krijg ik appjes “Hè, hoe oud ben jij!” Ik vind oud-Nederlandse woorden mooi, gebruik ze graag en ken ze omdat ik lees.’ ●●● [lezen](#)

'GOEIE HUMOR IS ALTIJD ABSURD'

EEN KIJKJE IN HET ATELIER VAN HARRIËT VAN REEK – Harriët van Reek won het Gouden Penseel voor *Lettersoep* waarin letters tot leven komen. Haar prentenboeken zijn omvangrijke projecten, waaraan ze twee jaar werkt. Een jaar schetsen, een jaar tekenen en schrijven, twee jaar om af te kicken – en dan weer een nieuw project, met in haar achterhoofd altijd het knagende gevoel dat ze misschien toch te veel concessies heeft gedaan. 'Als kunstenaar moet je voortdurend vechten voor je vrijheid.'

DOOR ANNEMARIE TERHELL

In het Rotterdamse atelier van Harriët van Reek stap je midden in een letterwereld. Letters hangen aan de muur, verstoppen zich tussen bergen textiel en op de tafel naast het warmhoudplaatje. Net als in haar dit jaar bekroonde *Lettersoep*, waarin hoofdpersoon Letterel zichzelf letterhemden, lettersokken en een letterpoes droomt, bestaan ze uit (gehaakte) stokjes en bolletjes. Letters hebben een fijne vorm en prikkelen de verbeelding, legt Van Reek uit, maar hun impact gaat verder: 'Voor mij zijn het levende wezens, Je kunt ze ook tegenkomen.' Lachend: 'Ik vind het soms gemakkelijker om gezelschap te hebben van letters dan van mensen.'

Die fascinatie begon al bij het leren schrijven. 'Dat leer je op een leeftijd waarop je nog in een magische wereld leeft. Ik herinner me zo goed dat papier met dubbele lijntjes, het potlood en dat je dan oneindig lang de vorm kon oefenen. Ik ben heel blij dat ik op de kleuterschool niet met van die voorgedrukte letters ben opgegroeid. Stel je voor dat je die letters lelijk vindt? Dan krijg je nooit een verbinding. Letters moet je verinnerlijken, van je hoofd naar je buik naar je handen. Het vormt een driehoek. Als je die stap mist – volgens mij komt daar dyslexie vandaan.'

Lange Lijs

Na het afronden van de lerarenopleiding tekenen haalde ze opgelucht adem. 'Het schoolleven was voorbij, het maakleven kon beginnen.' Ze verhuisde naar Ierland, naar een eenvoudig huisje aan de oceaan en begon te tekenen. Een bevriende onderwijzeres spoorde haar aan om die tekeningen naar een uitgever te sturen en daaruit ontstond *De avonturen van Lena lena* (1986), een serie belevenissen over een absurd lange Lijs met een volkomen onbestaanbaar kapsel. Het leverde haar prompt een Gouden Griffel op en een hoop publiciteit. De aandacht voor de jonge prijswinnares die zomaar 'uit het niets' de kinderboekenwereld kwam binnenstormen, was overweldigend. 'Die prijs heeft mij enorm geholpen om te doen wat ik wilde doen, het opende deuren.'

Prinsen

Bovendien leerde ze via Querido haar artistieke wederhelft kennen: illustrator en beeldend kunstenaar Geerten ten Bosch. Sinds 1990 werken ze samen aan de meest uiteenlopende projecten, van absurde poppenkast voor de vPRO tot performances waarin ze mensen uit het publiek inpakken in lappen en stukken stof om hun verbeelding los te maken. 'Het was een ritueel waarmee we ze een beleving wilden meegeven.' Van die 'beleggingen' werden mensen heel mooi, herinnert ze zich. 'Ze kregen een andere uitdrukking, leken op koningen en prinsesjes.' Na zeven jaar was het mooi geweest. 'Toen kregen we genoeg van al die mensen en zijn we textielapplicaties gaan maken.' Dat project is nog in volle gang, getuige de grote wandlappen die overal in het rond liggen en waarop linten, repen zijde en stukjes wol nog moeten worden vastgenaaid. Een nieuw project is alweer in de maak: een prentenboek met in de hoofdrol twee eieren. Absurd? Van Reek: 'Goeie humor is altijd absurd.' ●●●

UIT: *De avonturen van Lena lena*

UIT: *Lettersoep*

Harriët van Reek (Leiden, 1957) volgde de lerarenopleiding tekenen in Amsterdam. Na haar afstuderen maakte ze lange reizen naar Ierland en later naar Japan, waar ze leerde kalligraferen en traditionele houtsneden maken aan de Universiteit van Sendai. *De avonturen van Lena lena*, haar debuut, werd in 1987 bekroond met een Gouden Griffel. Daarna volgden de prentenboeken *Het bergje spek* (1989, Vlag & Wimpel), *Henkelman, ons Henkelmanneltje* (1996), *Bokje* (2001, Zilveren Penseel), *Letterdromen met Do* (2007, Zilveren Penseel), *Edith & Egon Schiele* (2013, in de serie kinderboekboeken van uitgeverij Leopold en het Gemeentemuseum) en *Lettersoep* (2015, Gouden Penseel). Van Reek is een dag per week docent illustratie aan de studierichting Illustration Design van de ArtEZ Academie voor Art & Design Zwolle.

FOTO ANNEMARIE TERHELL

Danielle en Naut in de mediatheek van het Rijnlands Lyceum in Sassenheim

'NIEMAND WIL HIER DE SCHOOL UIT'

WINNAAR – De Nationale Mediatheek Trofee 2016 is gewonnen door het Rijnlands Lyceum in Sassenheim. Naut en Danielle uit 6 vwo droegen zelf hun bijzondere mediatheek voor en tonen zich enthousiaste en welbespraakte ambassadeurs. 'Alles in onze mediatheek is even goed georganiseerd'.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Zomaar een woensdagochtend op het Rijnlands. Aan de tafels zitten leerlingen op laptops te werken, op de zitzakken ligt een groepje onderuitgezakt met tijdschriften. Eersteklassers springen rond bij de printer, druk met het uitprinten van hun leesdossier. Naut en Danielle geven een rondleiding door de mediatheek, die bestaat uit twee leerpleinen en een centraal uitleengedeelte. Naut: 'We hadden gezien dat er een wedstrijd was voor mediatheken en we verwachtten dat onze mediatheek wel een kans maakte. Het is een goeie plek waar je je schoolwerk kunt maken en waar je met vrienden lekker kunt zitten.'

Laptops

Een succesnummer zijn de laptops die je kunt lenen bij de balie, vertelt Danielle. 'Je kunt de laptop meenemen naar een plek waar je lekker zit. Als je behoefte hebt aan stilte, dan kun je in een van de studieruimtes gaan zitten. Alles mag. Het is hier zo ingericht dat het voor ons optimaal werkt. Als we een goed idee hebben over het gebruik van de ruimte, dan wordt daarover meegedacht door de docenten en wordt het vaak ook uitgevoerd.' Zo kwam er bijvoorbeeld een wisselkastje, waarin leerlingen een boek voor anderen kunnen achterlaten. Danielle: 'Ik heb al vijf boeken via het kastje weggegeven, ze zijn allemaal meegenomen! Het is leuk om wat je leest ook te delen.'

Literatuur

Spil van de ruimte is mediathecaris Trudy Waasdorp, die een groot hart heeft voor literatuur en de actualiteit op de voet volgt. Zij zorgt voor de sfeer en stimuleert leerlingen om mee te doen aan campagnes als Literatuur, Boekenweek Live! en de Jonge Jury. De collectie van het Rijnlands bestaat uit twaalfduizend titels en is opvallend rijk en verzorgd. Op de balie liggen nieuwe aanwinsten, waaronder *Olijven moet je leren lezen* van Ellen Deckwitz en *Bloed krijg je er nooit meer uit* van Filip Snijder. In de kasten staan, behalve romans, mooie geïllustreerde atlanten, non-fictie en veel poëzie. Midden in de ruimte is een uitstalkast, nu gewijd aan boeken over het Midden-Oosten en de islam, waaronder *De dag dat ze ons kwamen halen – getuigenissen uit Syrië*.

Films en kranten

Leerlingen kunnen hier optimaal profiteren van kranten, literatuur en media, vindt Naut. 'Voor je mondeling is het heel handig dat je gebruik kunt maken van zoveel secundaire literatuur. Voor mijn profielwerkstuk was ik heel blij met Lexis Nexis. Je kunt artikelen uit allerlei internationale kranten lezen. Verder zijn er zoveel boeken, films, tijdschriften en documentaires dat je altijd wel iets kunt vinden.'

Danielle: 'We hebben hier op school best veel tussenuren. Het is fijn dat je die goed kunt besteden. Je hebt het gevoel dat je nooit tijd verliest.' Ook docent Nederlands Mary van der Heide is blij met de voorzieningen. 'Onze mediatheek is een mooi samenspel tussen docenten, leerlingen en de mediathecaris. Leerlingen voelen zich hier op hun gemak. Tijdens de tussenuren gaat er vrijwel nooit iemand de school uit.' ●●● [leszen.nl](http://www.leszen.nl)

FOTO ANNEMARIE TERHELL

Een boek in het laatje, twee voor thuis

JUBILEUM – De Bibliotheek *op school* bestaat vijf jaar.

's-Hertogenbosch was de eerste stad die besloot om op alle basisscholen een professioneel ingerichte bibliotheek te gaan invoeren. Betrokkenen van basisschool Het Palet vertellen over hun schoolbĳeb, waar boeken lenen een vanzelfsprekendheid is. 'Alle kinderen gaan hier opgetogen naar binnen, en komen blij weer naar buiten.'

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Op donderdagmiddag is het spitsuur in de bibliotheek van Het Palet. Kinderen uit groepen 1 en 4 lopen speurend langs de boekenkasten. Op het kleed leest Giovanni (8 jaar) zijn klasgenoten voor uit *Mees Kees*. Bij de kast zijn Babet (6) en Suzanne (7) in druk overleg. 'Niet alleen naar de plaatjes kijken,' waarschuwt Babet. 'Je moet ook de achterkant lezen. Het gaat erom hoe leuk het verhaal is!' Bij het digitale uitleensysteem staat een rijtje wachtenden. 'Elk kind heeft een eigen pasje,' vertelt leescoördinator Loes Kuppen. 'Daarmee kunnen ze zelf drie boeken lenen. Een voor in het laatje, twee voor thuis.'

Leesplezier

Met een mooie lamp, een pluizig zebra-kleed, en het bĳeb-logo in graffiti op de muur nodigt de ruimte uit tot lekker ontspannen. Wie een boek heeft gevonden, begint gelijk te lezen. 'Kinderen zijn hier gewend om zelfstandig boeken uit te zoeken,' vertelt Kuppen. 'Al vanaf groep 1 komen ze hier iedere week. Het uitzoeken van boeken gaat daarom heel vanzelfsprekend.' Ook directeur Marc Cobben is trots op de ruimte. 'We doen het hier echt samen. We zijn blij met onze vrijwilligers, een vaste groep van twintig ouders die de bĳeb draaiende houden. Deze ruimte straalt leesplezier uit.'

Stadsbreed

Het Palet is maar een van de 54 schoolbibliotheken en 45 BoekStart-locaties die de stad rijk is, vertelt Berry Mom, hoofd educatie van de bibliotheek 's-Hertogenbosch. In 2010 besloten de gemeente, de bibliotheek en de bovenscholse organisaties de handen ineen te slaan om de schoolbĳeb te realiseren. Mom: 'Er was wel een verandering van de infrastructuur nodig. Enkele wijkfilialen van de bibliotheek moesten sluiten. Voor sommige klanten deed dit pijn, maar over het algemeen is die beslissing goed ontvangen en wordt het concept enorm toegejuicht. Nergens anders wordt de Bibliotheek *op school* zo breed gedragen. De voorscholse opvang doet mee, het speciaal onderwijs. Een andere succesfactor is dat al onze leesconsulten een hbo-opleiding hebben voltooid. Daardoor bereiken we meer en komen we ook toe aan het overbrengen van leesplezier.'

Geoliede machine

Volgens leesconsulent Rinske Tuinstra is de schoolbĳeb een geoliede machine. 'Wij werken in een team van vijftien leesconsulten en er is veel onderling overleg.' Door het slim combineren van een bibliotheek voor verschillende (in pandige) voorscholse locaties en bso's, is het aantal contacturen een optelsom. Tuinstra: 'Daardoor brengt elke leesconsulent tussen de drie en dertien uur per week door op een en dezelfde locatie. Ik verzorg workshops in de klassen, geef voorlichting over de nieuwe collectie aan het team. Ik ben hier meerdere malen per week. Alles loopt veel soepeler als je er vaak bent.' Intussen hebben Babet en Suzanne hun boeken gevonden. Met Thea Stilton in hun handen staan ze te wachten voor het uitleenmeubel. Babet: 'Dit boek is goed. De plaatjes zijn leuk, én het verhaal. Ik heb zin om het te gaan lezen.' ●●●

Wat is ook weer het verschil tussen ironie en sarcasme

Bij de ingang van de Paintballtroopers staat het kanonnenvlees ook deze zondag trappelend voor de deur.

Mijn vader zuigt zijn longen vol op het gebutste veld van Ieper. Een collega volgt met schep en kaart. Ergens toch jammer dat ze het niet zelf hebben meegemaakt.

Filosoof/essayist/publicist Bram E. heeft in Ghana van automonteurs geleerd hoe je een ondetecteerbaar handwapen in elkaar zet. Zodoende is hij nu in het bezit van een Peugeot Colt. Wat hij ermee gaat doen? 'Geen idee. Op De Anderen schieten ofzo.'

'Elke man heeft recht op zijn eigen geweer,' zingt Jan, roerend in een pan soep.

'Tijd voor een goeie ouwe oorlog,' schrijft Wilma op Facebook. 'Ik verlang naar honger, kou, ontberingen. De smaak van bloed in de bek.'

© Anneke Claus, uit: *Begrafenis van de mannen*, Lebowski Publishers, 2016

Er bestaan medicijnen met vertraagde afgifte. Voor gedichten geldt ook: eerst slikken, dan proeven. Dat is het effect van de lees-vertrager in een gedicht. Het afgelopen jaar besprak Dichter des Vaderlands Anne Vegter op deze plek steeds zo'n retard-gedicht. Dit is haar laatste bijdrage.

DOOR ANNE VEGTER, DICHTER DES VADERLANDS

De overgang van spel naar *serious byzz* is altijd voelbaar, zelden aanwijsbaar. De dichter wijst je op dit tussengebied. Kijk eens naar de titel van dit gedicht. *Be aware*. Het gedicht lezen is hier hetzelfde als een antwoord zoeken op de vraag in de titel. Als je je ogen een beetje dichtknijpt zie je vijf strippen tekst die door een witregel van elkaar worden gescheiden. Zoom je in op de verschillende strofen, dan springen namen en plaatsnamen in het oog. Je switcht van Paintballtroopers naar Facebook, van Bram naar Jan, van Ieper naar Ghana.

Wat hebben ze met ironie en sarcasme te maken? En wat hebben ze met elkaar te maken? De strofen lijken wel knipsels uit gesprekken. Kijk maar naar de vierde strofe. Jan zingt. We kennen zijn situatie niet. Met wie praat hij? Wat Jan zegt doet ertoe. Hij vat de essentie van alle strofen samen. Hij maakt van het gedicht een snijdende grap die de grenzen van de ironie overschrijdt. Het antwoord is gegeven. Het verschil tussen ironie en sarcasme is het moment waarop de toon van het spel verandert. Claus schrijft dat Jan zingt.

Deze dichter sjort aan alle registers om te laten zien hoe gedachten, fout of niet, verteerbaar worden gemaakt. Oorlog wordt gevoerd door mannen die het spelletje willen spelen van de ontberingen. En dat geldt evengoed voor de mannen die onschuldig roeren in soep. Want 'Elke man heeft recht op zijn eigen geweer.' Anneke Claus laat in het midden wat u en ik hierover denken.

Maar wat denken Claus' mannen over oorlog? Zie de tweede strofe. 'Ergens toch jammer dat ze het niet hebben meegeemaakt.' Je hoort het je buurman op de camping ook denken. Maar Anneke Claus zegt het. Het slagveld zit in ons. Tenzij we die grens tussen ironie en sarcasme goed bewaken. De vijf situaties zijn alle vijf geplukt uit deze tijd, die onze dagelijkse krant vult. We kunnen echt niet meer wegstijgen en grappen maken alsof het ons allemaal niet raakt. Wij waren ook in Ieper. Onze kinderen gingen ook paintballen. De titel stelt precies de goeie vraag.